

แนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยทุนขุนนาง

การศึกษาของพิวิจัยจะแบ่งแนวคิดในเรื่องทุนขุนนางออกเป็น 2 กลุ่ม โดยพิจารณาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและลักษณะประวัติศาสตร์ของทุนเป็นหลัก ประกอบด้วย แนวคิดทุนขุนนางในความหมายแคบ อันมี เหม่า เจ้อ ตุง The U.S.S.R Puerwerker และพัฒนา รัมยสูตร และแนวคิดทุนขุนนางในความหมายกว้าง อันมี Wittfogel จักรทิพย์ นาถสุภา และ Kunio Yoshihara¹

2.1 ทุนขุนนางในความหมายแคบ

นักคิดกลุ่มนี้ถือว่าทุนขุนนางกำเนิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการตกเป็นอาณานิคม หรือกึ่งอาณานิคม อันเนื่องมาจากการรุกรานทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจทุนนิยม ดังนั้นทุนขุนนางจึงถือกำเนิดขึ้นในยุคที่ทุนนิยมได้พัฒนาเข้าสู่การเป็นจักรพรรดินิยมแล้ว ทำให้ทุนขุนนางกับทุนต่างชาติเป็นพันธมิตรกันและทุนขุนนางอาศัยกลไกระบบราชการหรือกลไกของรัฐ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อตนเอง และหมู่คณะ นักคิดกลุ่มนี้ได้แก่

เหม่า เจ้อ ตุง ถือได้ว่าเป็นแม่แบบทางความคิดของกลุ่มนี้ กล่าวถึง " ทุนขุนนาง " ว่าการเกิดขึ้นของทุนขุนนาง เป็นผลจากการรุกรานจากประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง โดยชี้ว่าสังคมศักดินาของจีนดำรงมาประมาณ 3,000 ปี ไม่สามารถก่อให้เกิดทุนขุนนางขึ้นได้ จนถึงกลางศตวรรษที่ 19 นั้นเองที่ได้เกิดทุนนิยมขุนนางขึ้น อันเนื่องจากการเข้ามาของทุนต่างชาติ ซึ่งทุนขุนนางจะเข้าไปเกาะอำนาจรัฐแล้วใช้อำนาจรัฐไปหาผลประโยชน์ให้แก่ตน วิสาหกิจที่ทุนขุนนางเข้าไปหาผลประโยชน์ มีทั้ง กิจกรรมที่เกี่ยวกับสาขาอุปโภค ธุรกิจการเงิน พาณิชยกรรมและภาคการผลิตต่างๆ นอกจากนี้ทุนขุนนางจะมีลักษณะกดขี่ทุนภายในประเทศและรับใช้ทุนต่างชาติอีกด้วย จากงานเขียนที่วิเคราะห์สังคมจีนของเหม่า ภายหลังสงครามฝิ่น ค.ศ. 1840 แสดงให้เห็นว่าสังคมจีนกลายเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา จนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 19 เริ่มปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ของเหม่าได้สะท้อนเพียงความเป็นจักรพรรดินิยมและศักดินานิยมเท่านั้น เหม่ายังได้เสนองานอีกชิ้นในเรื่องปัญหาชนชั้นนายทุนชาติและผู้ดีหัวใหม่ใน ค.ศ. 1948 โดยขยายจากงานชิ้นแรกของเขา ซึ่งงานชิ้นนี้กล่าวถึงนายทุนนายหน้าและการเกิดทุนขุนนางขึ้นอันเนื่องมาจากการรุกเข้ามาของทุนนิยมต่างประเทศ นับจากนั้นเป็นต้นมา เหม่า กล่าวถึง ลักษณะทุนขุนนาง ฐานันทุนขุนนาง และวิสาหกิจทุนขุนนาง ในงานเขียนหลายต่อหลายชิ้นและรูปธรรมที่เหม่ากล่าวถึงเรื่องทุนขุนนาง ไว้ค่อนข้างชัดเจน คือ คานถลงเกี่ยวกับสถานการณ์ของประธานเหม่าแห่งคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ว่ารัฐบาลปฏิกริยา

1 สังคีต พิริยะรังสรรค์ ได้แบ่งแนวคิดทุนขุนนางออกเป็นสองกลุ่ม คือ ทุนขุนนางในความหมายแคบ ประกอบด้วยแนวคิดของ เหม่า เจ้อ ตุง The U.S.S.R Puerwerker Gurraro และพัฒนา รัมยสูตร ส่วนทุนขุนนางในความหมายกว้าง มีแนวคิดของ Wittfogel, หน้า 1-19.

ก็มักตั้งแห่งนานกิงใช้วิธีการกบฏต่างๆ นานา ในการรวบรวมทรัพย์สินมหาศาลของประเทศชาติให้รวมศูนย์อยู่ในเครือทุนขุนนาง 4 ตระกูลใหญ่ คือ ตระกูลเจียง ชุง ชุง และเจิน¹

สถาบันศึกษาเศรษฐกิจการเมืองรัสเซีย (The U.S.S.R.) จากการศึกษาเรื่อง Political Economy ได้เสริมแนวคิดของเหมาในเรื่องทุนขุนนางให้ชัดเจนขึ้น โดยกล่าวถึงทุนขุนนางของจีน 4 ตระกูลใหญ่ (ก็มักตั้ง) ได้ยึดกุมระบบเศรษฐกิจโดยการผูกขาด และได้ใช้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวางในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง และพรรคพวก²

Albert Furerwerker จากการศึกษาเรื่อง China's Early Industrialization สรุปได้ว่าการรุกรานของจักรพรรดินิยมตะวันตกที่มีต่อประเทศจีนในปลายศตวรรษที่ 19 ทำให้พ่อค้าชาวจีน เจ้าที่ดิน และขุนนางต่างๆ หันมาลงทุนประกอบการในธุรกิจสมัยใหม่ เช่น การค้าน้ำมัน และธนาคารพาณิชย์ ตลอดจนธนาคารเพื่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างข้าราชการกับพ่อค้า Furerwerker เรียกการดำเนินธุรกิจแบบนี้ว่า " ธุรกิจที่ควบคุมโดยข้าราชการบริหารโดยพ่อค้า " การดำเนินธุรกิจดังกล่าว ได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเนื่องจากธุรกิจเหล่านี้ ได้รับการสัมปทานและสิทธิประโยชน์การผูกขาดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ธุรกิจลักษณะนี้ Furerwerker เรียกว่า " ทุนขุนนาง " กล่าวโดยสรุปแนวคิดของ Furerwerker มี 2 ประเด็นสำคัญ คือ (1) ทุนขุนนางเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการรุกรานทางเศรษฐกิจของประเทศจักรพรรดินิยม (ทุนนิยมผูกขาด) (2) ทุนขุนนางอาศัยกลไกระบบราชการ (กลไกของรัฐ) เป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อตนเอง และหมู่คณะ³

พัฒนา รัมย์สุด จากการศึกษาเรื่องพิเคราะห์ชนชั้นของสังคมไทยปัจจุบันว่า เป็นสังคมกึ่งศักดินา-ทุนนิยมและวิเคราะห์ถึงลักษณะของชนชั้นต่างๆ ในสังคมไทย ส่วนแนวคิดในเรื่องทุนขุนนางนั้น พัฒนา รัมย์สุด ได้นิยามว่านายทุนและเจ้าที่ดินขนาดใหญ่ที่เข้ามาเมืองหรืออิทธิพลทางการเมืองได้ใช้อำนาจหรืออิทธิพลทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อสร้างฐานะตนเองให้เป็นนายทุน พัฒนา รัมย์สุด แบ่งทุนขุนนางออกเป็น 2 พวก คือ (1) ทุนขุนนางที่มีลักษณะเป็นนายหน้า พวกนี้ได้ใช้อำนาจของจักรพรรดินิยมตะวันตก แสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ (2) ทุนขุนนางที่พร้อมจะใช้อิทธิพลทางการเมืองเพื่อหาประโยชน์แก่ตนและพรรคพวก นายทุนประเภทนี้บางครั้งแสดงตนเป็นนายทุนขุนนางที่มีชาตินิยม⁴

1 สังคีต พิริยะรังสรรค์, อ้างแล้ว , หน้า 2-4.

2 The Institute of Economics of the Academy of the Science of the U.S.S.R., Political Economy, (London : Lawrence & Wishart, 1957), p.785.

3 Albert Furerwerker, China's Early Industrialization, (Massachusetts : Harvard University, 1958), pp.20-29, 250-251.

4 พัฒนา รัมย์สุด, พิเคราะห์เรื่องชนชั้นของสังคมไทยปัจจุบัน, ในวารสารนิติศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2500), หน้า 254-255.

2.2 ทฤษฎีนางในในความหมายกว้าง

นักคิดกลุ่มนี้เห็นว่าทฤษฎีนางเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณ การแปรเปลี่ยนของยุคสมัยไม่ได้ทำให้ทฤษฎีนางต้องสูญหาย ทั้งนี้ ทฤษฎีนางได้ปรับเปลี่ยนวิธีการหาผลประโยชน์ของตนเองให้ทันสมัยและสอดคล้องกับเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอด นักคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ คือ

Karl A. Wittfogel จากการศึกษาเรื่อง Oriental Despotism ได้ชี้ว่าภายใต้ระบบบริหารราชการแผ่นดินนั้น ผู้ใดก็ตามที่อาศัยกลไกนี้เพื่อประโยชน์ของตน บ่มอยู่ในข่ายการเป็นทฤษฎีนางทั้งสิ้น Wittfogel ได้นิยามความหมายคำว่า " ทฤษฎีนาง " ไว้ดังนี้

(1) เจ้าพนักงานผู้เป็นตัวแทนการคลังของระบบบริหารราชการที่มีอำนาจการปกครองบ้านเมือง

(2) สมาชิกของระบบบริหารราชการที่มีอำนาจการปกครองบ้านเมือง คารังตำแหน่งหรือมิได้ดำรงตำแหน่งก็ดี โดยอาศัยสถานะการเมืองเข้าประกอบวิสาหกิจเอกชนบางอย่าง อาทิ การค้า และการกู้เงิน เป็นต้น

(3) นักธุรกิจเอกชนที่ผูกพันตัวเองกับสมาชิกบางรายของระบบบริหารราชการ เพื่อให้เกิดความแน่นอนยิ่งขึ้นในความสำเร็จแห่งการประกอบการธุรกิจ

(4) นักธุรกิจเอกชน ซึ่งเป็นตัวแทนการค้าหรือนายหน้ากระทำการธุระกิจให้แก่ระบบบริหารราชการ โดยมีอำนาจปกครองทางการเมือง

ดังนั้น ทฤษฎีนางหมายถึง เจ้าของทุนผู้ซึ่งกระทำการเป็นตัวแทนในทางการค้า หรือในทางการเงินโดยอาศัยกลไกของรัฐอย่างหนึ่งอย่างใด จากนิยามดังกล่าวข้างต้นแสดงว่าทฤษฎีนางเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณ ดังกรณี ฟาโรห์ มอพบหมายให้ผู้ชำนาญทางการค้าไปทำการค้ากับเมืองต่างๆ และปรากฏว่าผู้ชำนาญทางการค้าเหล่านั้น มักจะหาประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ที่ถูกใจภายใต้การคุ้มครองทางการทูตอยู่เสมอ ส่วนในสังคมศักดินาปรากฏว่าสังคมจีนที่ Wittfogel นามว่าเป็นแบบจำลองการศึกษานั้นแม้ชนชั้นเจ้าที่ดินได้เปลี่ยนแปลงทรัพย์สินที่ไร้มูลค่าให้เกิดมูลค่า เช่น รับช่วงการจัดเก็บภาษีจากรัฐ การซื้อที่ดินและนาไปเช่า เป็นต้น ทำให้ชนชั้นขุนนางกลายเป็นเจ้าที่ดินหรือเป็นทฤษฎีนางในที่สุด นอกจากนี้เงื่อนไขอีกอันหนึ่งของทฤษฎีนาง คือ รัฐเป็นปรปักษ์กับนายทุน จึงเป็นช่องทางให้ข้าราชการใช้อำนาจได้ นายทุนจึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐด้วยธุรกิจเพื่อให้ได้รับการคุ้มครอง นอกจากนี้แล้วข้าราชการเป็นนายทุนเอง หรือพรรคการเมืองเป็นนายทุนเอง*

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ ซึ่งตั้งสาเหตุที่ชนชั้นกรรมกรในสังคมจีนว่า เป็นสังคมที่ขาดพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในช่วงต้นทศวรรษ 1910 ไว้ที่น่าสนใจว่า

(1) ระบบราชการของจีนมีความเข้มแข็งเกินไป จึงเป็นสถาบันที่ครอบงำสถาบันอื่นในสังคม ทำให้ชนชั้นกรรมกรไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาได้ จึงทิ้งระบบราชการถึงจะอยู่รอด

* Karl A. Wittfogel, Oriental Despotism, (New Haven and London : Yale University Press, 1973), pp.255-256, 298-299.

* เป็นข้อเขียนที่อาจารย์ผาสุก เสนอเพิ่มเติมให้แก่ผู้วิจัย

(2) ระบบหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก ทำให้ไม่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนแตกตัวออกจากหมู่บ้านมาทำอาชีพอิสระ ความผูกพันทางสายโลหิตและประเพณีเป็นพื้นฐานนำไปสู่การผลิตแบบเลี้ยงตัวเอง เรียกว่า วิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic Mode of Production) ทำให้เป็นแรงต้านผู้ที่คิดเปลี่ยนแปลงสังคม¹

ปฏิสัมพันธ์จากสองเหตุผลข้างต้น เป็นรากเหง้าที่สำคัญทำให้ข้าราชการของจีนมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ กรณี หลี่ หง จิ้ง เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ขณะที่ หลี่ หง จิ้ง ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการมณฑลเทียนสิน และเป็นขุนนางคนสำคัญในสมัยพระนางฉือ ได้เข้าไปประกอบธุรกิจอย่างกว้างขวาง อาทิ การเดินเรือกลไฟ เหมืองถ่านหิน โทรเลข และโรงงานทอผ้า ฯลฯ เรียกระบบนี้ว่า " ระบบทุนนิยมขุนนาง (Bureaucratic Capitalism) " ซึ่งเคมีการลงทุน ในจีนมีแนวโน้มเป็นระบบนี้อยู่แล้ว คังกรณี การผลิตเกลือของรัฐบาลผูกขาดการออกใบอนุญาตให้กับพ่อค้านั้นคือ พ่อค้าต้องมอบเงินจำนวนมากให้แก่ขุนนางจึงจะได้สิทธิในการผลิตและจำหน่าย ซึ่งเป็นระบบเจ้าภาษีขายอากร (Tax Farming) จึงมีข้าราชการเป็นกึ่งผู้ค้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบศักดินาเป็นทุนนิยมที่ขาดอิสระไม่มีความเจริญ ส่วนเกินตกเป็นของขุนนางนำไปใช้บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย (เป็นแบบแผนการบริโภคของชนชั้นศักดินา) มากกว่านำไปขยายการลงทุน² ธุรกิจที่ หลี่ หง จิ้ง ก่อตั้งขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 นั้น หลี่ หง จิ้ง ใช้อำนาจหน้าที่ราชการออกใบอนุญาตผูกขาดแก่บริษัท แล้วบริษัทเรียกหุ้นจากพ่อค้าโดยให้พ่อค้าเป็นผู้บริหาร ส่วนขุนนางจะเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงาน ดังนั้นหลี่จึงมีอำนาจให้อภิสิทธิ์ทุกชนิดแก่บริษัท บางครั้งการก่อตั้งธุรกิจมีการใช้เงินทุนบางส่วนจากราชการ และยังได้รับการยกเว้นภาษีเรียกระบบนี้ว่า " ระบบกวางตุ้งข้างปิ่น " หมายถึง กิจการไม่มีประสิทธิภาพพออยู่ได้เพราะการผูกขาด จึงไม่อาจเป็นพื้นฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนได้ ไม่เป็นฐานให้เกิดชนชั้นกรรมสิทธิ์ก้าวหน้าแต่อย่างใด³

กล่าวโดยรวม นายทุนจีนไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยอิสระ นายทุนขุนนางเกิดได้ร่เงาของศักดินานิยม นายทุนนายหน้าเป็นสิ่งประดิษฐ์ของทุนนิยมจากต่างชาติ ทำให้ชนชั้นนายทุนของจีนมีความอ่อนแอไม่เป็นตัวของตนเอง ไม่สามารถสลัดพันธนาการศักดินา และต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศชาติได้ การเปลี่ยนแปลงสังคมของจีนจึงเป็นขบวนการที่ยืดเยื้อ ลงท้ายด้วยขบวนการกรรมกร และปัญญาชนลงมาเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งโค่นล้มศักดินานิยม และขับไล่อิทธิพลของมหาอำนาจต่างชาติ

Kunio Yoshihara จากการศึกษาเรื่อง The Rise of Ersatz Capitalism in Southeast Asia กล่าวถึงบทบาททุนขุนนางในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ว่าเป็นทุนที่ขาดพลังในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริงและเป็นผู้มีบทบาทในการแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง บุคคลเหล่านี้ต้องการมิใช่เพียงการคุ้มครองในการแข่งขันจากต่างประเทศเท่านั้น

1 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ, (ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 161-165. และ Karl A. Wittfogel, op.cit., chapter 6.

2 เรื่องเดียวกัน.

3 เรื่องเดียวกัน.

แต่ยังแสวงหาสัมปทาน ใบอนุญาต สิทธิในการผูกขาด และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ไม่ว่าประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ระบบทุนนิยมของประเทศเหล่านี้จึงเป็น " ทุนนิยมจำลอง " (Ersatz Capitalism) ที่มีทุนขุนนางเกาะกุมอยู่อย่างหนาแน่น ทุนขุนนางที่ Yoshihara หมายถึง นั้น จะมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ 1) ประการแรก บุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นทุนขุนนางได้ จะต้องเคยมี ตำแหน่งหรือยังคงมีตำแหน่งทางราชการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสะสมทุนในระยะเริ่มต้น (Primitive Accumulation Capital) ประการที่สอง ถ้าบุคคลใดพ้นตำแหน่งราชการแล้ว แต่ยังคง รักษาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวงราชการ เพื่อประโยชน์ในทางธุรกิจแก่ตนเอง ประการที่สาม นักธุรกิจ ที่มีเส้นสายในระบอบราชการแล้ว เส้นสายเหล่านั้นสร้างความได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจ

ระบบทุนนิยมจำลอง (Ersatz Capitalism) ในทัศนะของ Yoshihara มีลักษณะสำคัญดังนี้ คือ²

1) พัฒนาการของทุนภายใน จำกัดอยู่เฉพาะอุตสาหกรรมบริการเท่านั้น (Tertiary Sector) เช่น ธนาคารพาณิชย์ และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

2) ทุนอุตสาหกรรมของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ไม่มีความสามารถในการส่งออก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัจจุบันพลวัตของประเทศเหล่านี้มิได้เป็นสาขาเศรษฐกิจทุนนิยม (สาขากิจกรรรมที่มีขนาดใหญ่และใช้ทุนมาก) แต่เป็นสาขาเศรษฐกิจตลาด (สาขากิจกรรรมเศรษฐกิจที่มีขนาดเล็กและใช้ทุนน้อย) ขณะที่ทุนอุตสาหกรรมภายในในสาขาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่วนใหญ่เป็นนายทุนนายหน้าและยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยีของต่างชาติอย่างสิ้นเชิงจึงทำให้ไม่มีประสิทธิภาพในการผลิตเพียงพอที่จะส่งออกไปแข่งขันในตลาดต่างประเทศ

3) ถูกครอบงำทางเศรษฐกิจโดยนายทุนชาวจีน ดังจะเห็นได้จากประเทศอินโดนีเซีย กลางทศวรรษ 1980 มีนายทุนชาวจีนเป็นเจ้าของทรัพย์สินรวมกันทั้งประเทศประมาณร้อยละ 70-75 และครอบครองธุรกิจขนาดใหญ่ไว้ถึง 17 กลุ่มจากทั้งหมด 25 กลุ่ม เมื่อเทียบกับคนเชื้อสายจีนในประเทศอินโดนีเซียที่มีเพียงร้อยละ 4 ของประชากรทั้งประเทศ ประเทศมาเลเซีย มีชาวจีนประมาณ 1 ใน 3 คนของประชากรทั้งประเทศ ชาวจีนมีผลประโยชน์ทางธุรกิจจำนวนมหาศาล ทาง การมาเลเซีย (รัฐบาลภายใต้การนำของคนเชื้อสายมาเลย์) ได้ออกกฎหมายเพื่อจำกัดบทบาทของ นายทุนชาวจีนก็ตามหาได้ประสบผลสำเร็จไม่ ประเทศฟิลิปปินส์ มีชาวจีนประมาณร้อยละ 1 ของ ประชากรทั้งประเทศ เป็นเจ้าของธุรกิจมากกว่า 2 ใน 3 ของบริษัทที่ใหญ่ที่สุด ขณะที่บริษัทขนาดเล็ก มีอัตราการถือครองมากกว่านี้หลายเท่า ประเทศไทย ในช่วงกลางทศวรรษ 1970 มีชาวจีน ประมาณร้อยละ 8-10 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นเจ้าของธุรกิจมีสินทรัพย์และการประกอบการ ถึงร้อยละ 90 ของสินทรัพย์ทั้งหมด และเป็นเจ้าของเงินทุนในธนาคารต่างๆ กว่าร้อยละ 50 ใน ประเทศไทย

¹ Yoshihara, op.cit., pp.72-75.

² Ibid., Chapter 4.

4) ผู้นำธุรกิจมีลักษณะเป็นผู้เก็งกำไรสูง (Speculators) เนื่องจาก บุคคลเหล่านี้ ส่วนใหญ่มาจากพ่อค้าและเป็นชาวจีน (โพ้นทะเล) เกิดความไม่แน่ใจในนโยบายของรัฐบาลท้องถิ่น (รัฐบาลในประเทศที่คนจีนอาศัยอยู่) ทำให้ต้องแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะหน้าและได้กำไรสูง และมีการกระจายการลงทุนเฉพาะสาขาที่ไม่ให้ผลตอบแทนเพื่อกระจายความเสี่ยง

5) มีการดำรงอยู่ของผู้แสวงหาเช่าทางเศรษฐกิจ (Economics Rent Seeking) จากการผูกขาดหรือจากการเป็นนักธุรกิจการเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่คนพวกนี้มิได้แสวงหากำไรจากการแข่งขันเสรีในตลาด แต่มุ่งที่จะได้ส่วนเกินทางเศรษฐกิจแบบผูกขาดที่มาจากอำนาจการเมืองที่ก่อตัวนี้เกิดขึ้นในประเทศไทย อินโดนีเซียและมาเลเซีย เรียกว่า " นายทุนขุนนาง (Bureaucratic Capitalists) " ขณะที่กรณีประเทศฟิลิปปินส์ เรียกว่า " นายทุนอิทธิพล (Crony Capitalists) " เนื่องจากนายทุนส่วนใหญ่เป็นเพื่อนสนิทของผู้บริหารประเทศจึงใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์อย่างกว้างขวางภายใต้อภิสิทธิ์ของผู้มา

2.3 เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องทุนขุนนางทั้งสองกลุ่ม

ข้อแตกต่างของสองแนวคิดที่ชัดเจนที่สุดคงเป็นในเรื่องการกำเนิดของทุนขุนนาง เหม่า เจ้อ ตุง และคณะ เห็นว่า ทุนขุนนางเกิดขึ้นในประเทศอาณานิคม และถึงอาณานิคมซึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากการรุกรานทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศจักรพรรดินิยม ขณะที่ Wittfogel เห็นว่า ทุนขุนนางเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณและเปลี่ยนแปลงบทบาทให้เหมาะสมกับเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเท่านั้น โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศจีนเป็นแบบในการศึกษา ในส่วนแนวคิดของ Yoshihara เป็นการเสนอแนวคิดเรื่องทุนขุนนางสมัยใหม่ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมจำลอง (Ersatz Capitalism) ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีผู้นำประเทศ ทหาร ข้าราชการ และนักการเมือง เป็น " ทุนขุนนางเสียเอง " การศึกษาของ Yoshihara มีจุดเด่นและจุดด้อยหลายประการ จุดเด่นที่มี ประการแรก งานชิ้นนี้ช่วยให้เห็นภาพเปรียบเทียบการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยกับกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่ามีลักษณะเป็นทุนขุนนางเช่นกัน เพียงแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามนัยของแต่ละประเทศเท่านั้น ประการที่สอง ชี้ให้เห็นบทบาทของชนชั้นผู้นำของประเทศเหล่านี้มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่การงานของตนแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นประเทศอินโดนีเซีย ไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ต่างมีลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น และประการที่สำคัญ ชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอของทุนภายในประเทศเหล่านี้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภายหลังจากที่ทุนจากประเทศเจ้าอาณานิคมถอนตัวออกไป แม้ว่ารัฐจะพยายามสร้างฐานเศรษฐกิจด้วยทุนภายในภายใต้นโยบายชาตินิยม หรือนโยบายแห่งชาติก็ตามก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด จึงกลายเป็นช่องว่างให้ทุนคนจีนในประเทศเหล่านี้ ชี้นำมีบทบาทการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเวลาต่อมา ส่วนจุดด้อย ที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างชัดเจน นั่นคือ Yoshihara ให้ความสำคัญในมิติทางด้านเศรษฐกิจมากเกินไป โดยเน้นความสัมพันธ์ทางการผลิต ขณะที่มิติทางการเมืองหรือโครงสร้างทางสถาบัน Yoshihara มิได้ให้ความสำคัญมากนัก

2.4 แนวความคิดและทฤษฎีว่าด้วยทุนขุนนางกับประเทศไทย

สังคิต หิริยะรังสรรค์ เป็นผู้ที่นำแนวความคิดว่าด้วยทุนขุนนางมาศึกษาและวิเคราะห์กับประเทศไทย อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้กรอบศึกษาประเทศจีนเป็นหลัก ในแง่ของแนวคิดและทฤษฎีสังคิต ได้สรุปไว้ในการศึกษาเรื่องทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ. 2475-2503) ดังนี้¹

1) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดทุนขุนนาง คือ การรุกเข้ามาของทุนนิยมต่างประเทศมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมของจีนอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมแห่งชาติจีนขึ้น โดยมีนายทุนขุนนางเป็นผู้ดูแลในวิสาหกิจเหล่านั้น และเกิดชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมาทำงานในวิสาหกิจนั้น

2) ทุนขุนนางเป็นชนชั้น (Class) ที่ถือกำเนิดขึ้นอย่างแน่นอนทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เหมาเห็นว่าทุนขุนนางเป็นศักดินาที่อาศัยกลไกรัฐหาผลประโยชน์

3) วิสาหกิจที่ทุนขุนนางเงินไปหาผลประโยชน์นั้น มีทั้งกิจการที่เป็นสาธารณูปโภค การเงิน การพาณิชย์ และการผลิต

4) ทุนขุนนางจะมีลักษณะกตัญญูที่ต้องการเป็นอิสระที่อยู่นอกการอุปถัมภ์ของตน แต่ทุนขุนนางกลับส่งเสริมตนให้การอุปถัมภ์ โดยทุนขุนนางจะอาศัยอำนาจรัฐเป็นเกราะคุ้มครองในการประกอบธุรกิจ ทำให้ธุรกิจเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันยังมีบทบาทกับรัฐต่างชาติอีกด้วย

5) ทุนขุนนาง คือ รัฐเป็นพันธมิตรกับนายทุนจึงเป็นช่องทางให้ข้าราชการไร้อำนาจได้ นายทุนจึงต้องสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐด้วยธุรกิจเพื่อให้ได้รับการคุ้มครอง นอกจากนี้แล้วข้าราชการเป็นนายทุนเอง หรือพรรคการเมืองเป็นนายทุนเอง

6) ภายใต้เงื่อนไขของการต่อสู้เพื่อให้ประเทศเป็นเอกราชและมีประชาธิปไตย ชนชั้นทุนขุนนางเป็นปฏิปักษ์ต่อการปฏิวัติมากที่สุด นอกเหนือจากชนชั้นเจ้าที่ดินและจักรพรรดินิยม ในส่วนของทุนภายในนั้นเป็นชนชั้นที่อ่อนแอเกินไปไม่สามารถเป็นชนชั้นนำได้ การที่จะสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้นั้นจะต้องเกิดจากการเป็นพันธมิตรกันของ ชนชั้นชาวนา นายทุนชาติ และนายทุนน้อย จึงจะประสบความสำเร็จ

7) นายทุนขุนนางไม่เพียงแต่เป็นเจ้าที่ดินขนาดใหญ่ และนักการเมืองที่ใช้อิทธิพลทางการเมืองไปหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น ยังรวมถึงข้าราชการพลเรือน ข้าราชการทหาร และตำรวจ อีกด้วย

จากข้อสรุปแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว สามารถสะท้อนได้จากเหตุการณ์และบทบาทของข้าราชการในประเทศจีนเปรียบเทียบกับประเทศไทยได้ดังนี้

ประเทศจีน มีข้าราชการระดับสูงของจีนเข้าไปหาผลประโยชน์จากการประกอบธุรกิจการค้า พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ทั้งยังได้ให้การคุ้มครองในธุรกิจของนายทุนอันพึงได้ผลประโยชน์ตอบแทน มีลักษณะพึ่งพาและรับใช้ผลประโยชน์นายทุนต่างชาติ มุ่งที่จะรักษาระบบเจ้าที่ดินเอาไว้อย่างเหนียวแน่น นิยมใช้อิทธิพลทางการค้าด้วยวิธีการผูกขาด ส่วนทางการเมืองนิยมปกครองแบบเผด็จการฟาสซิสต์ ขณะที่ประเทศไทย รูปแบบทุนขุนนางของประเทศไทยช่วงก่อนพ.ศ. 2500 นั้น นิยมใช้อิทธิพลผูกขาดทางการค้า ปกครองแบบเผด็จการ ขาดความเป็นชาตินิยมโดยแท้จริงและปฏิเสธที่จะปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ที่ดินใหม่

¹ ไบรด์คูสังคิต , เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-18.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 285-289.

การศึกษาของสังคีตพบว่าช่วงก่อน พ.ศ. 2500 มีข้าราชการใช้อิทธิพลหาประโยชน์จากธุรกิจการค้า โดยที่ทุนขุนนางจะเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางการเมืองและเศรษฐกิจ กล่าวคือ หลังเปิดประเทศใน พ.ศ. 2398 ระยะแรกทุนขุนนาง ประกอบด้วย เจ้านาย ขุนนาง และนายทุนชาวจีน จนกระทั่งก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองความสัมพันธ์ระหว่างทุนขุนนางกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความหนาแน่นมาก และเมื่อสิ้นสุดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ใน พ.ศ. 2475 ได้ทำให้อิทธิพลของทุนขุนนางสิ้นสุดลงไปด้วย หลังจากพ.ศ. 2490 กลุ่มผู้ปกครองทหารได้นำทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism) มาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งท้ายที่สุดผู้ปกครองก็กลายเป็นนายทุนเสียเอง มีการใช้อิทธิพลทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าอย่างกว้างขวาง อิทธิพลของทุนขุนนางครอบงำวิสาหกิจต่างๆ ในภาคพาณิชย์กรรม การเงิน และอุตสาหกรรม ฉะนั้นทุนนิยมโดยรัฐจึงเป็นเพียงรูปแบบการผลิตที่เป็นไปเพื่อสนองผลประโยชน์ ให้แก่กลุ่มผู้ปกครองที่เป็นทุนขุนนางและสมัครพรรคพวก¹

2.5 ทุนขุนนางในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์

2.5.1 ลักษณะร่วมของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก. รากประวัติศาสตร์

การหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีนและชาวอินเดีย ในภูมิภาคแถบนี้จึงเสมือนหนึ่งเป็นศูนย์กลางของการติดต่อระหว่างชาวจีนกับชาวอินเดียและยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ มีสภาพภูมิศาสตร์อันเป็นทำเลที่เหมาะสมซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศแถบเอเชีย² อีกทั้งยังเป็นภูมิภาคที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จึงเป็นผลทำให้มีชนชาติต่างๆ พากันอพยพเข้ามาทำให้กลายเป็นสังคมชุมชนที่มีภาษาพูด วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต่างกันอยู่มากในประเทศเหล่านี้³

บทบาทของชาวอินเดียในภูมิภาคแถบนี้ ได้นำศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่เรื่องจรมืออาณาจักรอันรุ่งโรจน์ 2 แห่ง คือ ในศตวรรษที่ 7-10 เป็นช่วงที่ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองมีอาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya) เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ และในศตวรรษที่ 13-15 เป็นช่วงที่ศาสนาอิสลามมีความเจริญรุ่งเรืองมีอาณาจักรมาจาปาหิต (Majapahit) เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่แนวความคิดของศาสนาอันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในยุคนั้น หลักการตั้งสอนเกี่ยวกับเรื่องของอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจ คือ ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองโดยอ้างรากฐานจากเทวอำนาจ นับเป็นศาสนาการเมืองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 288-290.

² Pern; B.R, An Introduction to The History of South-East Asia. (New ed., Kuala Lumpur: Longmans, 1965, pp. 5) อ้างในอุษณีย์ กรรณสุตและพัชรี สีโรรส, พื้นฐานการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ : กรุงเทพมหานคร, 2516) , pp. 9-10.

³ Tate, D.J.M., The Making of Modern South-East Asia Vol. 1 : The European Conquest. (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1971), pp 6-8

และเป็นปัจจัยให้การ เมืองเกิดการพัฒนามาจากสังคมดั้งเดิมจากระดับหมู่บ้าน (Primitive Village Society) ได้รวมตัวขึ้นเป็นสังคมทางการเมืองขั้นมูลฐาน (Basic Political Unity)¹ จึงเป็นการปฏิรูปทางการเมืองขึ้นมาใหม่ในภูมิภาคนี้ในอาณาจักรหลายๆ แห่งเช่น อาณาจักรฟูนาน (Funan) ซึ่งปัจจุบันเป็นประเทศกัมพูชาและเวียดนาม อาณาจักรเจนละ (Chenla) ซึ่งเป็นประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน ส่วนอาณาจักรศรีวิชัยและอาณาจักรบัจจาปาหิต อยู่ในประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน² การหลั่งไหลเข้ามาของชาวอินเดีย ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจขยายตัวออกไปจากระดับหมู่บ้านไปสู่ระดับประเทศ การอพยพของชาวอินเดียมีมากในช่วงศตวรรษที่ 19-20 เมื่อมลายุดกอยู่ในการยึดครองของจักรวรรดิอังกฤษ

สาเหตุที่ชาวอินเดียอพยพเข้ามาจำนวนมากเพราะอังกฤษเป็นเจ้าของอาณานิคมของอินเดียอยู่ก่อนแล้ว เมื่ออังกฤษยึดครองมลายูจึงได้ขยายการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทำให้อังกฤษต้องการแรงงานในการการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งแรงงานท้องถิ่นมีจำนวนค่อนข้างน้อยจึงไม่สามารถรองรับโครงการพัฒนาต่างๆ ของอังกฤษ ได้ทำให้อังกฤษต้องนำแรงงานเข้ามาจากประเทศอาณานิคมอื่นๆ โดยเฉพาะจากประเทศอินเดียมาเป็นกรรมกรรับจ้างเป็นจำนวนมาก ตามโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีแรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากเช่นกัน สาเหตุที่แรงงานจากประเทศอินเดียเข้ามาจำนวนมากเนื่องจากในช่วงนั้นประเทศอินเดียได้มีการเลิกทาส ทำให้เกิดภาวะว่างงานขึ้นในอินเดียจำนวนมาก จึงมีกรรมกรจากอินเดียได้อพยพออกมาหางานทำในประเทศอาณานิคมของอังกฤษอื่นๆ บ้างก็ตั้งหลักแหล่งในประเทศเหล่านั้นบ้างก็อพยพเข้ามาทำงานในระยะสั้นแล้วกลับอินเดีย จนถือว่าคืนแดนมลายูและสิงคโปร์เป็นเสมือนบ้านเกิดเมืองนอนของตนสืบลูกหลานต่อมา และอ้างความเป็นเจ้าของประเทศ (Son of The Soil) เท่าๆ กับพวกมาเลย์ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม

บทบาทของชาวจีนที่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ชาวจีนได้เข้ามาทำการค้าขายกับประเทศเอเชียอาคเนย์ตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 17 อย่างไรก็ตาม การค้าขายของชาวจีนใช้ว่าจะไปอย่างอิสระ ทั้งนี้ในช่วง ค.ศ. 1644 ราชวงศ์ชิงขึ้นปกครองนั้นได้มีนโยบายปิดประตูการค้ากับต่างประเทศ อันเนื่องมาจากสาเหตุสองประการคือ ประการแรก ราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1644) มีนโยบายปิดประตูการค้า จากเหตุผลที่ว่าจีนเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้วจึงไม่เห็นด้วยกับพวก Nan-Yangs ที่ไปทำการค้าขายกับต่างประเทศ ขณะที่พวก Nan-Yangs ได้มีการต่อต้านอย่างลับๆ ต่อทางการ จนท้ายที่สุดพวก Nan-Yangs ต้องพากันอพยพไปยังประเทศเอเชียอาคเนย์เพื่อประกอบค้าขายและตั้งรกรากในประเทศเหล่านั้น และยึดถือประเทศเหล่านั้นเป็นเสมือนหนึ่งบ้านเกิดเมืองนอนของตน สืบลูกหลานต่อมาโดยอ้างตนเป็นเจ้าของประเทศ (Sons of the Soil) เท่าๆ กันกับเจ้าของดินเดิม ดังจะเห็นคนจีนที่เรียกตนเองว่าเป็นคนมาเลย์ ไทย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ประการที่สอง ชาวจีนทำการค้าโดยการพึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวตะวันตกที่เข้ามายึดครองประเทศในแถบนี้เป็นอาณานิคมเช่น อังกฤษยึดมลายู ฮอลแลนด์ยึดอินโดนีเซีย

¹ Vendenbosch, amry and Butwell, Richard; South-East Asia Among The World Powers. (Lexington : University of Kentucky Press, 1957, pp.6-8) อ้างในเรื่องเดียวกัน

² Fern; B.R, op. cit., pp.10-13.

และสหรัฐอเมริกาฟิลิปปินส์ นายทุนต่างชาติจะอาศัยความชำนาญทางการค้าและทักษะของกรรมการท้องถิ่นช่วยในการขยายการค้าและการลงทุนของตน ยิ่งการค้าและการลงทุนขยายตัวมากเท่าใดผลประโยชน์ของชาวจีนมีมากเท่านั้น จึงเป็นโอกาสอันดี ในการที่จะสร้างฐานะของตนขึ้นมาจนสามารถเข้ากุมเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคแถบนี้ไว้ได้ ซึ่งชาวจีนนอกจากเป็นพันธมิตรกับนายทุนต่างชาติแล้ว ยังพยายามที่จะเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐที่เป็นคนท้องถิ่นในประเทศเหล่านั้น แม้ในระยะแรกยังไม่ชัดเจนนัก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนชาวจีนกับผู้นำรัฐของประเทศเหล่านั้น จะทวีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากขึ้นภายหลังที่ประเทศเหล่านั้นได้รับเอกราชซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไป

ข. บทบาทของจักรวรรดินิยม

การเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 16-20 นั้น ได้ยกระดับการพัฒนาของประเทศเอเชียอาคเนย์ให้ก้าวเข้าสู่ระดับความเจริญในปัจจุบัน ซึ่งการล่าอาณานิคมมีขึ้นอย่างจริงจังในศตวรรษที่ 17 อันเนื่องมาจากผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมของประเทศตะวันตก ทำให้ประเทศเหล่านั้นจึงมีความต้องการแสวงหาแหล่งวัตถุดิบเพื่อใช้ในทางอุตสาหกรรม และแสวงหาตลาดเพื่อระบายสินค้าของตนอีกด้านหนึ่ง นอกจากนี้แล้ว เพื่อต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของคนอีกด้วย รวมทั้งเห็นว่าการปฏิวัติครั้งนี้เป็นทางผ่านระหว่างตะวันตกกับประเทศจีน

จักรวรรดินิยมที่เข้ามายึดครองประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ต่างก็มีนโยบายการปกครองอาณานิคม (Colonial Policy) ที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับระดับ (Degree) ความเข้มของนโยบาย และแนวโน้ม (Tendency) ของผลจากนโยบายนั้น แต่โดยรวมแล้วได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งระบบเศรษฐกิจ และสังคมจากสังคมแบบปฐมนิยม (Traditional Society) มาสู่สังคมเมือง (Urbanization Society) และพัฒนาเป็นสังคมแห่งความเจริญ (Modernization Society) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นเป็นแบบแผนหลักของระบบทุนนิยม (Capitalism) ที่มีประเทศตะวันตกเป็นแม่แบบ

ทุนจักรวรรดินิยมหลังไหลเข้ามาเป็นจำนวนมากในภูมิภาคแถบนี้ โดยเข้าไปลงทุนในกิจการต่างๆ หลายด้าน เช่น กิจการธนาคาร เหมืองแร่ การสำรวจบ่อน้ำมัน การทำไร่ขนาดใหญ่ การส่งออกและนำเข้า ผลิตอุตสาหกรรม โลหะและปิโตรเคมี กิจการเหล่านี้มีอิทธิพลต่อแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในแถบนี้มาก² ถึงแม้ว่าทุนญี่ปุ่นจะเข้ามามีบทบาทในช่วงต่อมาแต่รากฐานระบบทุนนิยมยังเป็นผลมาจากทุนตะวันตก และช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองทุนของประเทศในเอเชียอาคเนย์ยังคงมีบทบาทอย่างจำกัด ความเป็นเอกราชของประเทศ รัฐบาลท้องถิ่นจำกัดการเข้ามาของทุนต่างชาติและการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ปัจจัยเหล่านี้จึงมีผลต่อการปรับเปลี่ยนของทุนภายในที่ไม่ได้เป็นทุนท้องถิ่นโดยตรงหมายถึงทุนชาวจีน ซึ่งจะกล่าวบทบาทต่อไป

¹ อุษณีย์ วรรณสุต และพัชรี สีโรรส, อ่างแล้ว หน้า 4.

² Kunio Yoshihara, op.cit., pp.32-36.

ค. บทบาทของนายทุนชาวจีน¹

คำว่า ชาวจีน หมายถึงบุคคลสามกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง หมายถึง พวกที่อพยพจากประเทศจีน ซึ่งพูดภาษาจีน กลุ่มที่สอง พวกที่เกิดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และพูดภาษาจีน และกลุ่มที่สาม พวกที่ไม่พูดภาษาจีนแต่มีค่านิยมแบบจีนซึ่งแตกต่างจากคนท้องถิ่น มีสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับสองกลุ่มแรกเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในทางธุรกิจได้ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่มาจากมณฑลฮกเกี้ยนและกวางตุ้งมีภาษาพูด 4 ภาษา คือ ฮกเกี้ยนแต้จิ๋ว กวางตุ้ง และแคะ) ปลายทศวรรษ 1930 จีนแต้จิ๋วมีมากที่สุดร้อยละ 32 ในเอเชียอาคเนย์อาศัยอยู่ในประเทศไทยมากที่สุด ขณะที่จีนฮกเกี้ยนอาศัยในประเทศอาเซียนอื่นมากที่สุด ชาวจีนได้อพยพเข้ามาทำการค้าขายมานานเกินกว่าที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อใด แต่พบว่าเมื่อชาวยุโรปเข้ามาในช่วงศตวรรษที่ 16 และ ต้นศตวรรษที่ 17 มีพ่อค้าชาวจีนอยู่ไม่มาก แต่กระจายกันอยู่ทั่วภูมิภาค อีกสองสามศตวรรษต่อมาพ่อค้าชาวจีนเหล่านี้อาชีพเป็นพ่อค้าคนกลางหรือไม่ก็เป็นกรรมกร และเป็นผู้ผลิตรายย่อย เดิมทีก็ทำงานให้กับรัฐบาลของอาณานิคมหรือในราชสำนัก ต่อมาก็ทำงานให้กับนายทุนชาวตะวันตก และมีจำนวนมากขึ้นพวกเขาที่มีอิทธิพลครอบครองเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ คลื่นลูกแรกของนายทุนชาวจีนมีขึ้นปลายทศวรรษที่ 1920 นายทุนจีนได้ขยายกิจการของตนหลากหลายขึ้นไม่จำกัดอยู่เฉพาะน้ำตาล และคิงกเท่านั้น แต่ยังขยายไปยังสินค้าและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ที่มีหลังทางเศรษฐกิจมากขึ้น อาทิ ธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทการค้าที่เริ่มเกิดขึ้นในหลายประเทศจากมลายา อินโดนีเซียไปยังประเทศไทยและฟิลิปปินส์ สมัยนั้นพวกเขายังไม่มีผลวัดและมีอำนาจเท่านั้นนายทุนชาวตะวันตกที่เป็นคู่แข่ง แต่การเกิดขึ้นของพวกเขาเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะเป็นครั้งแรกที่นายทุนชาวจีนได้เข้าสู่ขั้นบนสุดของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นบทบาทของนายทุนชาวจีนจึงมีสองบทบาท บทบาทแรกสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับทุนตะวันตกและอีกบทบาทหนึ่งสร้างสายสัมพันธ์กับนายทุนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในย่านนั้น เพื่อขยายเครือข่ายการค้าของตนให้กว้างขวางขึ้น การเติบโตของนายทุนชาวจีนเป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติด้านการขนส่งและการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันและระเบียบกฎหมาย ทำให้เงินทุนตะวันตกจำนวนมากไหลเข้ามาได้โดยสะดวก นายทุนชาวจีนได้ฉวยโอกาสนี้ด้วยตนเองขึ้นมาจนประสบความสำเร็จในธุรกิจ และมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจในเวลาต่อมาด้วยการอุปถัมภ์ทางการเมือง และได้สัมปทานการผูกขาดจากรัฐบาลโดยเฉพาะในประเทศไทยและอินโดนีเซีย การมีเส้นสายติดต่อกับคนในรัฐบาลมีความสำคัญในระยะเริ่มต้นของการสะสมทุนและทวีความสำคัญมากขึ้น จนสามารถแทรกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลท้องถิ่นไม่อาจกำจัดนายทุนชาวจีนได้ แม้ว่าจะใช้นโยบายทางเศรษฐกิจที่เข้มงวด เช่น นโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมของรัฐบาลไทย เพื่อจำกัดบทบาทของนายทุนชาวจีน นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (The New Economic Policy) เป็นนโยบายสร้างนายทุนพื้นบ้านของรัฐบาลมาเลเซีย ขณะที่รัฐบาลอินโดนีเซียได้พยายามลดการพึ่งพาชาวจีน ด้วยการส่งเสริมการประกอบธุรกิจของชาวพื้นเมือง ส่วนรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมการนำเข้าของฟิลิปปินส์ อันเป็นมาตรการควบคุมการเติบโตของนายทุนชาวจีน แต่ปัจจัยเหล่านี้ไม่อาจหยุดยั้งการเติบโตของนายทุนชาวจีนได้ เพราะรัฐบาลของประเทศเหล่านี้ตระหนักดีว่า หลังทางเศรษฐกิจของนายทุนชาวจีนมีมากเกินกว่าที่รัฐบาลจะกำจัดได้เพราะผลเสียมากกว่าผลดี ด้วยเหตุผลที่ว่านายทุนชาวจีนสามารถสร้างผลประโยชน์ทาง

¹ Kunio Yoshihara, Chapter 2-4.

เศรษฐกิจได้มากกว่านายทุนพื้นบ้าน ถึงแม้ว่าจะเป็นการลงทุนระยะสั้น เพราะไม่มั่นใจต่อนโยบายของรัฐบาลท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการที่ทุนท้องถิ่นที่ขาดซึ่งประสบการณ์และขาดทักษะค้าขาย ส่วนนายทุนชาวจีนมีเครือข่ายการค้ากว้างขวางไม่จำกัดเฉพาะในประเทศเท่านั้นแต่ทั่วภาคพื้นเอเชีย และสุดท้ายนายทุนชาวจีนรู้จักอ่อนน้อมต่อมรดกได้จึงสามารถสร้างสายสัมพันธ์กับระบอบราชการได้อย่างดี ที่กล่าวมานี้สามารถชี้ได้เป็นอย่างดีว่าทำไมนายทุนชาวจีนจึงมีฐานะทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ และไม่ได้มีบทบาทจำกัดเฉพาะทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังมีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ในทศวรรษ 1980 ประเทศอินโดนีเซีย นายทุนชาวจีนเป็นเจ้าของทรัพย์สินรวมกันทั้งประเทศราวร้อยละ 70-75 และครอบครองธุรกิจขนาดใหญ่ไว้ถึง 17 กลุ่มจาก 25 กลุ่ม ในขณะที่ชาวจีนมีเพียงร้อยละ 4 ของคนทั้งประเทศเท่านั้น ประเทศมาเลเซียมีชาวจีนประมาณ 1 ใน 3 ของคนทั้งประเทศมีผลประโยชน์ทางธุรกิจจนวนมหาศาล ประเทศฟิลิปปินส์มีชาวจีนทั้งประเทศร้อยละ 1 แต่ชาวจีนเป็นเจ้าของธุรกิจมากกว่า 2 ใน 3 ของบริษัทที่ใหญ่ที่สุด ขณะที่บริษัทขนาดเล็กมีอัตราการถือครองมากกว่านี้หลายเท่า ประเทศไทย มีชาวจีนอยู่ประมาณร้อยละ 8-10 ของคนทั้งประเทศ แต่เป็นเจ้าของธุรกิจมีสินทรัพย์ทางพาณิชย์กรรมและหัตถอุตสาหกรรมถึงร้อยละ 90 ของทั้งประเทศและเป็นธุรกิจการเงินร้อยละ 50 ทั้งประเทศ พิจารณารู้อย่างเปรียบเทียบของนายทุนชาวจีนได้ดังตารางที่ 2.1

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า นายทุนชาวจีนมีบทบาทในการเติมแต่งประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศในแถบนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการแปรเปลี่ยนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีรูปแบบทุนนิยมเป็นหลักจากการนำเข้ามาของทุนตะวันตก ขณะที่ทุนจีนมีส่วนทำให้ได้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้จนกลายเป็นระบบทุนนิยมจําแลง (Ersatz Capitalism)

ง. นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (The New Economics Policy)

นโยบายเศรษฐกิจใหม่ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดทุนขุนนางขึ้น เพราะนโยบายดังกล่าวได้มีผลกระทบโดยตรงต่อทุนต่างชาติและทุนชาวจีน ขณะเดียวกันกลายเป็นปัจจัยสนับสนุนทุนท้องถิ่นให้มีบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตามมาตรการเหล่านี้ไม่ได้บรรลุเป้าหมายตามที่รัฐบาลประเทศเหล่านั้นได้คาดหวังแต่กลับล้มเหลว จนกลายเป็นปัจจัยเสริมสร้างระบบทุนขุนนางขึ้น ประเทศมาเลเซีย ได้ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ระหว่าง พ.ศ.2514-2518 มีเป้าหมายเพื่อสร้างสถาบันของนายทุนพื้นเมืองเรียกว่า Bumiputra ขึ้นมาจํานวนหนึ่งซึ่งมีบทบาทมากขึ้นในด้านการเงินและอสังหาริมทรัพย์ เพื่อเป็นการกีดกันนายทุนชาวจีนในธุรกิจที่ต้องมีการสัมปทานและรัฐบาลยังได้ตั้งธนาคารของรัฐ Bank Bumiputra เพื่อสนับสนุนนักธุรกิจพื้นเมืองโดยเฉพาะหลังเกิดจลาจลในเดือนพฤษภาคม 2512 รัฐบาลได้ตระหนักเรื่องดังกล่าวนี้มากขึ้น จึงเสนอเป้าหมายการมีส่วนร่วมของนักธุรกิจพื้นเมืองในภาคธุรกิจมีส่วนสัดเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ใน พ.ศ.2533 และได้เริ่มตั้งรัฐวิสาหกิจจํานวนหนึ่ง เช่น Pernas Petronas และ Hicom ฯลฯ รวมทั้งใช้รายได้จากน้ำมัน (Petrodollars) และภาษีรายได้เพื่อสนับสนุนนักธุรกิจพื้นเมืองซึ่งเกิดขึ้นใหม่ นโยบายนี้ถือเป็นนโยบายแห่งชาติ ปัจจุบันยังมีผลบังคับใช้อย่างเต็มที่

ตารางที่ 2.1
ฐานะโดยเปรียบเทียบของทนายชาวจีน

ประเภทธุรกิจ	ทุนต่างชาติ	ทนายชาวจีน	ทุนเอกชนชาวพื้นเมือง
ธนาคาร	ปานกลาง	มาก/เด่น	ปานกลาง/มาก
เรียลเอสเตท		มาก	มาก
ก่อสร้าง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
เหมืองแร่	ปานกลาง	ปานกลาง/มาก	ปานกลาง
สำรวจน้ำมัน	เด่น		
พาณิชยกรรม	น้อย	มาก	ปานกลาง/มาก
ส่งออก/นำเข้า	มาก	มาก	น้อย
พัฒนาอุตสาหกรรม	มาก	มาก	น้อย
อุตสาหกรรมเบา	น้อย	เด่น	น้อย
เครื่องจักรกล	มาก	มาก	น้อย
โลหะและปิโตรเคมี	เด่น	น้อย	

ที่มา : Kunio Yoshihara, op.cit., p. 68.

ประเทศอินโดนีเซีย รัฐบาลได้พยายามลดการพึ่งพานายทนายชาวจีนด้วยการส่งเสริมการประกอบธุรกิจของชาวพื้นเมือง เรียกว่า แพน Benteng หรือนโยบายการส่งเสริมการลงทุนโดยชาวพื้นเมือง ได้เริ่มประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2493 ด้วยการสนับสนุนการจัดสรรเงินตราต่างประเทศแก่นักธุรกิจพื้นเมืองและกีดกันชาวจีนในอินโดนีเซียรวมทั้งพวกที่ได้รับความชาติอินโดนีเซียด้วย และช่วงกลางทศวรรษ 1950 รัฐบาลได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายนี้ให้รัดกุมยิ่งขึ้นแล้ว รัฐบาลยังได้ตัดสินใจที่จะเพิ่มบทบาทรัฐขึ้นด้วยการออกคำสั่งที่เรียกว่า Regulation No.10 เป็นมาตรการจำกัดพื้นที่ของชาวจีน ห้ามพ่อค้าชาวจีนเข้าไปในพื้นที่ชนบทบางพื้นที่ เพื่อป้องกันชาวจีนมิให้มีอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจภายหลังการใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ข้อบังคับครอบคลุมทั่วถึงมากขึ้นในพ.ศ. 2504 และได้โอนธุรกิจขนาดใหญ่หลายแห่งของชาวจีนเป็นของรัฐบาล อย่างไรก็ตามเมื่อซูฮาร์โตขึ้นเป็นผู้นำประเทศ มาตรการกีดกันนายทนายชาวจีนอ่อนคลายลงมาก นายทนายชาวจีนกลายเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนภายในประเทศและกลายเป็นกลุ่มพลวัตในเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย อันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของรัฐบาลนั่นเอง ถึงแม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์กลางจีนที่ Malarriot อันมีผลต่อการกลับมาใช้นโยบายการต่อต้านชาวจีนอีกครั้งหนึ่งแต่ก็ไม่เข้มงวดเหมือนก่อน นายทนายชาวจีนมีสถานะทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมดีขึ้นภายใต้การนำของประธานาธิบดีซูฮาร์โต จนมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน

ประเทศฟิลิปปินส์ รัฐบาลต้องการควบคุมนายทุนชาวจีนด้วยการออกพระราชบัญญัติควบคุมการนำเข้าพ.ศ.2493 เป็นมาตรการส่งเสริมการลงทุนแก่เอกชนที่เป็นชาวพื้นเมือง โดยจำกัดการจัดสรรเงินตราต่างประเทศให้แก่ชาวจีน และการห้ามชาวจีนเข้าไปประกอบกิจการธุรกิจบางประเภท ซึ่งรัฐบาลถือปฏิบัติเคร่งครัด รวมทั้งการแปลงสัญชาติของชาวจีนก็เป็นไปด้วยความยากลำบากและชาวจีนส่วนใหญ่ไม่สามารถแปลงสัญชาติเป็นฟิลิปปินส์ได้ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม แต่หลังจากที่ประธานาธิบดีมาโกสขึ้นเป็นผู้นำประเทศได้ผ่อนปรนเงื่อนไขที่กล่าวไว้อย่างมาก

2.5.2 ทุนนางในเทศอินโดนีเซีย

1) สมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โต

การผูกขาดอำนาจทางการเมืองของประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่มีมากกว่า 3 ทศวรรษได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองกับกลุ่มนายทุน ในรูปของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์รูปแบบต่างๆถึงแม้ว่าจะไม่มีข้อมูลชี้ชัดเจนว่า ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นเจ้าของธุรกิจก็ตาม แต่ภายใต้อำนาจทางการเมืองที่เขามีอยู่ ได้ทำให้บุคคลที่ใกล้ชิดของเขานำไปแสวงหาผลประโยชน์อย่างมากมาย ซึ่งจะขอยกตัวอย่างให้เป็นรูปธรรม ดังนี้

ก. กลุ่มคนใกล้ชิดประธานาธิบดี

Probosutedjo เป็นพี่ชายต่างมารดาของประธานาธิบดีเต็บโตที่เมืองชอกยาคาร์ดาตอนกลางของเกาะชวาพ.ศ.2473 เริ่มต้นด้วยการเป็นครูในสมัตราเหนือ ได้ลาออกจากการเป็นครูแล้วมาประกอบธุรกิจพ.ศ.2507 โดยตั้งบริษัทการค้าแห่งหนึ่งที่เมืองเมดานเป้าหมายเพื่อขายอุปกรณ์สำนักงานให้แก่รัฐบาลเมื่อนายพลซูฮาร์โตขึ้นเป็นประธานาธิบดีเขาก็ย้ายไปอยู่ที่กรุงจาการ์ตา และได้ตั้งบริษัท Mertju Buana ขึ้นซึ่งเป็นหนึ่งในสองบริษัทที่ได้รับใบอนุญาตในการผูกขาดการนำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้บริษัทของเขายังได้รับสัมปทานทำป่าไม้ รวมทั้งได้รับสิทธิพิเศษในการทำสัญญาทำธุรกิจหลายอย่างจากรัฐบาล ปัจจุบันเขาเป็นเจ้าของบริษัทในเครือ Mertju Buana มีทรัพย์สินมูลค่ารวม 1,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีบริษัทในเครือกว่า 28 บริษัท และจำนวนพนักงาน 25,000 คน¹ ประเภทธุรกิจที่สำคัญได้แก่ อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ อุตสาหกรรมเครื่องจักรกล การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจการเกษตร ฯลฯ² นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของธุรกิจมูลค่ามหาศาลแล้ว เขายังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นโครงการลงทุนและกิจการที่นำไปสู่การพัฒนาการลงทุนของนายทุนพื้นเมือง ซึ่งเขาเป็นผู้รับผิดชอบในโครงการดังกล่าวนี้ด้วย

Sudwikatmono เป็นพี่เขยธรรมของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเข้าศึกษาชั้นมัธยมในชวากลาง เมื่อจบการศึกษาแล้วได้เข้าทำงานกับบริษัท Cipta Niaga ซึ่งเป็นบริษัทการค้าของรัฐบาลเป็นเวลา 3 ปี คือ ระหว่างพ.ศ.2505-2508 โดยดำรงตำแหน่งผู้จัดการบริษัทเมื่อซูฮาร์โตได้ขึ้น

1 อ้างจากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันจันทร์ที่ 18 ธันวาคม 2538

2 Kunio Yoshihara, op.cit., p. 69, 180. (in Reference: CKJ 1981 ; AS) และรัศมี ชันติกุลและคณะ (แปล) เรื่องเดียวกัน, อ้างแล้ว หน้า 92, 230.

เป็นประธานาธิบดี เขาได้ร่วมกับ Liem Sioe Liong ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการทำธุรกิจให้กับประธานาธิบดี ได้ร่วมกันลงทุนในกิจการหลายอย่างเช่น บริษัท Bogassari Flour Mills บริษัท Indocement และเขายังเป็นเจ้าของบริษัทอีกหลายแห่งเช่น กลุ่มบริษัท Subentra Multi Petrokimia ซึ่งเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้างโครงการของรัฐบาลโดยเฉพาะเช่น โครงการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมี และประธานกลุ่มบริษัท Panca Holding ซึ่งเป็นบริษัทที่ผูกขาดการนำเข้าเม็ดพลาสติกที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ¹

Bob Hasan เกิดที่เขมารัง พ.ศ.2474 เป็นบุตรบุญธรรมของ Gatot Subroto ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาตั้งแต่ซูฮาร์โตยังไม่ได้เป็นประธานาธิบดีแล้วเสียอีก กล่าวกันว่า Gatot Subroto เป็นคนช่วยเหลือประธานาธิบดีซูฮาร์โต เมื่อครั้งถูกกล่าวหาในคดีลักลอบค้าของเดือนเมษายน.2495 จนกลายเป็นความขัดแย้งกับนายทหารกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มนายพล Nasution ดังนั้น Bob Hasan จึงได้อาศัยความสัมพันธ์ที่บิดาของตนมีต่อประธานาธิบดีเข้าไปลงทุนในธุรกิจหลายประเภท ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งสิ้น ธุรกิจที่สร้างชื่อให้แก่เขามากคือ ธุรกิจค้าป่าไม้ซึ่งเขาผูกขาดการสัมปทานจากรัฐบาลแต่เพียงผู้เดียวจนถูกเรียกว่า "ราชาป่าไม้" นอกจากนี้ยังมีธุรกิจด้านอื่นๆ เช่น ธุรกิจการเดินเรือ หัตถอุตสาหกรรม การค้าและการก่อสร้าง การค้าเงินธุรกิจของเขานอกจากจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่กับประธานาธิบดีแล้ว เขายังเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของข้าราชการอีกด้วย²

Liem sioe Liong หรือ Sudono Salim เกิดที่เมืองชลอกเกียน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เดินทางเข้ามาประเทศไทยเมื่อปี 1930 ทำงานครั้งแรกที่ร้านลุงของเขาในชวตตอนกลางเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงเขายังเป็นนักธุรกิจเล็กไม่ค่อยมีคนรู้จัก แต่เขาก็กับประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสมัยตั้งแต่ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ยังเป็นหัวหน้ากองการหน่วย Diponegoro Division (เป็นหน่วยงานของกองทัพที่มีเครือข่ายธุรกิจหลายประเภทซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป) เป็นหน่วยทหารที่มีผลประโยชน์ทางธุรกิจจำนวนมาก³ เมื่อซูฮาร์โตขึ้นเป็นประธานาธิบดี ธุรกิจของเขามีการขยายตัวเติบโตอย่างมากทั้งได้รับสิทธิพิเศษและการสัมปทานจากโครงการรัฐอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเขาเป็นเจ้าของธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในอินโดนีเซียมีกลุ่มธุรกิจมากมายหลายแห่ง ดังตารางที่ 2.2

¹ Kunio Yoshihara, op.cit., p.182. (in Reference: AS), รัศมี ชันติกุล และคณะเรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

² Ibid., p. 226.

³ Richard Robison, Indonesia : The Rise of Capital, op.cit., pp. 259-266.

ตารางที่ 2.2
แสดงข้อมูลธุรกิจของประธานาธิบดีและคนใกล้ชิด

ชื่อกลุ่มบริษัท	ประเภทธุรกิจ
Bank Central Asia	ธนาคารพาณิชย์เอกชนที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ
Metropolitan	พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่ง
Bogasari Flour Mills	ผลิตและจำหน่ายแป้งมัลติเกรดของประเทศ
Indocement	ปูนซีเมนต์ ผลิตได้มากที่สุดของเอเชีย
Tarumatex	อุตสาหกรรมสิ่งทอ
First Pacific	ธุรกิจค้าต่างประเทศ
Sinar Mas Inti Perkasa*	ผลิตน้ำมันประกอบอาหารที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ
Indosteel*	ผลิตเหล็กม้วนเย็น (Cold Rolling)
Waringin Kencana	บริษัทการค้าที่ใหญ่ที่สุด
Indomobil Utama	ผลิตภัณฑ์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

* หมายถึง : เป็นบริษัทร่วมทุนกับต่างชาติ

Source : Yoshihara ,p. 228.

๗. ครอบครัวและญาติประธานาธิบดี

ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีลูกชาย 3 คนและบุตร 1 คน คือ Sigid Harjo judanto, Bambang Trihatmodjo และ Hutomo (Tomy) Mandala Putra ส่วนบุตร 1 คนคือ Siti Hardi janti ทุกคนมีธุรกิจเป็นของตนเองทั้งสิ้น

Sigid Harjojudanto เป็นบุตรคนโตได้ร่วมลงทุนกับคนใกล้ชิดของบิดาไม่ว่าจะเป็น Liem sioe Liong หรือ Bob Hasan มีธุรกิจมากมายหลายประเภท เช่น ธุรกิจไม้ ติ่งกแผ่น ประกอบรถยนต์ นิคมเกษตรกรรม น้ำมันเตา และน้ำมันพืชประกอบอาหาร และ Sigid ยังได้จัดตั้งกลุ่มบริษัท Hanurata ขึ้นมาเพื่อเข้ารับการประมูลรับสัมปทานโครงการต่างๆ ของรัฐบาล

Bambang Trihatmodjo เป็นบุตรคนที่สองที่ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจมากที่สุด เขาได้ร่วมกับพี่ชาย (Indra Rukmana Kowara)¹ ในการดำเนินธุรกิจมีบริษัทต่างๆ ในเครือกว่า 30 บริษัท เรียกว่า กลุ่มบริษัท Bimantara ดำเนินธุรกิจหลายประเภท เช่น ธุรกิจขนส่งทางเรือ จานถ่ายเครื่องจักร อุปกรณ์ส่งออกน้ำมัน และอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคอล

¹ Indra Rukmana Kowara เป็นบุตรชายของ Eddi Kowara ซึ่งเป็นนักธุรกิจพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมากมีธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

Hutomo (Tomy) Mandala Putra เป็นบุตรชายคนเล็ก มีธุรกิจที่ได้รับการผูกขาดจากรัฐบาล เช่น บริษัท Humpus ได้รับสิทธิในการจำหน่ายเมทานอล (Methanol) และกรดเทอร์พลาติคบริสติกส์ (Terphthalic : PTA) เพียงผู้เดียวโดยมีบริษัท Pertamina เป็นผู้ผลิตเมทานอล (Methanol) และมีมากกว่า 71 บริษัทที่ต้องการใช้เป็นวัตถุดิบ

Siti Hardijanti เป็นบุตรสาวของประธานาธิบดีที่ยู่เกี่ยวกับธุรกิจค่อนข้างน้อย มีเพียงธนาคาร Central Asia ที่เป็นธนาคารเอกชนที่ใหญ่ที่สุดของประเทศที่เธอถือหุ้นร้อยละ 16 นอกจากนั้นไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีธุรกิจอะไรบ้าง

Bernard Ibnu Hardjojo เป็นน้องชายของภริยาประธานาธิบดี เป็นเจ้าของธุรกิจหลายอย่างที่สำคัญได้แก่ กลุ่มบริษัท Gunung Ngadeg Java ประกอบธุรกิจทางการทำป่าไม้ ปูนซีเมนต์ การค้าต่างประเทศ และอุปกรณ์เจาะน้ำมันนอกชายฝั่ง (Offshore Supply) และเขายังได้ร่วมทุนกับต่างประเทศหลายบริษัท เช่น บริษัท Semen Nusantara และยังสามารถตั้งบริษัท Poso pati ขึ้นมาเพื่อร่วมลงทุนในกิจการต่างๆ

ค. กองทัพกับธุรกิจ¹

กองทัพอินโดนีเซียมีฐานธุรกิจจำนวนมากโดยกระจายไปตามเหล่าทัพต่างๆ ทั้ง กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตำรวจ นายพล Hankan เมื่อครั้งที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีความพยายามที่จะรวบรวมธุรกิจที่เหล่าทัพต่างๆ ควบอยู่เข้าด้วยกัน เพื่อให้ธุรกิจมีขนาดใหญ่ขึ้นและง่ายต่อการควบคุม สำหรับธุรกิจของทหารที่มีชื่อเสียงของอินโดนีเซียมี 4 กลุ่มได้แก่ กลุ่มบริษัท Diponegoro Division กลุ่มบริษัท Kostrad กลุ่มบริษัท P.T.Tri Usaha Bhakit (TUB) และกลุ่มบริษัท Siliwangi and Propelat ธุรกิจเหล่านี้ควบคุมโดยประธานาธิบดีซูฮาร์โต ร่วมกับหัวหน้ากองทัพอากาศ

(1) Diponegoro Division Association Companies²

เป็นบริษัทของทหารที่มีความสำคัญมากในช่วงปลายศตวรรษ 1950 ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นผู้บริหารเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพ การทำธุรกิจของบริษัทได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากเพื่อนนายทุนชาวจีน เช่น Liem Sioe Liong และ Bob Hasan ซึ่งทั้งสองคนได้ช่วยเหลือซูฮาร์โตเมื่อครั้งถูกกล่าวหาว่าค้าไม้เถื่อนจนเกิดความขัดแย้งกับหัวหน้ากองทัพคนอื่นมาแล้ว จนรอดพ้นข้อกล่าวหาครั้งนั้น เครื่องขายธุรกิจที่สำคัญได้แก่ พัฒนาที่ดินสำหรับการเกษตร การเดินเรือ ขนส่งทางทะเล และธุรกิจป่าไม้ ธุรกิจเหล่านี้เป็นการร่วมทุนระหว่างบริษัทกับนายทุนชาวจีนที่ใกล้ชิดกับประธานาธิบดีซูฮาร์โต การดำเนินธุรกิจของ Diponegoro Division ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น โครงสร้างการบริหาร การจัดการ และเงินทุน ถึงแม้ว่าธุรกิจเหล่านี้ จะมีอิทธิพลทางการเมืองทั้งของประธานาธิบดีและกองทัพช่วยเหลือแต่ก็มีหลายบริษัทที่ต้องประสบการขาดทุนและเลิกกิจการไป อาทิ P.T.Wasesa Line P.T. Karana Line เป็นต้น

¹ เก็บความมาจาก Richard Robison, op.cit., Chapter 4.

² Ibid., pp.259-260.

(2) P.T. Tri Usaha Bhakit (TUB)¹

ในช่วงแรกในการทำธุรกิจของ TUB จะไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านเงินทุน และเทคโนโลยี ธุรกิจส่วนใหญ่ตกทอดมาจากเจ้าอาณานิคมดัตช์ แล้วถูกรัฐและกองทัพยึดมา ปัญหาดังกล่าวทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้การตัดสินใจในการดำเนินงานยังรวมศูนย์อยู่ที่ครอบครัวประธานาธิบดีอีกด้วย นับเป็นอุปสรรคต่อการตัดสินใจดำเนินการเรื่อยมา สำหรับธุรกิจที่สำคัญ การสัมปทานป่าไม้ซึ่งเป็นร่วมดำเนินการกับกองทัพภูมิภาคและนายทหารที่เกี่ยวข้องราชการแล้วนับเป็นธุรกิจเดียวที่ประสบความสำเร็จอยู่บ้าง ธุรกิจธนาคารเป็นเจ้าของธนาคาร Bank Pembangunan Indonesia อันเป็นธนาคารแห่งมลรัฐ ธุรกิจก่อสร้าง และอุตสาหกรรมโรงงาน การดำเนินธุรกิจของ TUB สามารถประสานประโยชน์กับนายทุนหลายกลุ่มเข้าด้วยกันได้ทั้งทุนชาวจีน ทุนขุนนาง ทุนต่างชาติ และทุนพื้นเมือง ป็นแนวร่วมในการดำเนินธุรกิจหลายประเภท ธุรกิจหลายประเภทประสบความสำเร็จล้มเหลว ธุรกิจหลายอย่างประสบความสำเร็จเช่นกันนับเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีเครือข่ายธุรกิจมากกลุ่มหนึ่งของประเทศ

(3) The Kastrad Business (TKB)²

เป็นธุรกิจของทหารอีกกลุ่มหนึ่งที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีบทบาทอย่างมาก ในการประสานร่วมมือกับนายทุนชาวจีนคนใกล้ชิด ดำเนินธุรกิจหลายอย่าง เช่น ตัวแทนขายรถยนต์ สัมปทานป่าไม้ธุรกิจนี้เติบโตมาจากอำนาจทางการเมืองของประธานาธิบดีภายใต้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Order) ซึ่งทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในช่วงทศวรรษ 1970 ศูนย์กลางธุรกิจกลุ่มนี้ตั้งอยู่ที่ Bank Windukenlana ซึ่งเป็นธนาคารของ Liem Sioe Liong นายทุนชาวจีนคนสำคัญ นอกจากนี้ยังมีกองทัพอากาศเป็นฐานกระจายธุรกิจให้อีกด้วย อย่างไรก็ตามธุรกิจของกลุ่มมีอันต้องล้มละลายเนื่องมาจากมีปัญหาด้านเงินทุน การบริหารและการจัดการที่ด้อยประสิทธิภาพนั่นเอง

(4) The P.T. Propelat Group (Siviwangi Division)³

เป็นธุรกิจของทหารก่อตั้งโดยนายพล Dhorsono เมื่อ พ.ศ. 2510 เริ่มแรกได้รับได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจาก Liem Sioe Liong ธุรกิจสำคัญได้แก่ โรงแรม เกสต์เฮาส์ ที่พักอาศัย ธุรกิจก่อสร้างโดยจะรับการสัมปทานงานโครงการของรัฐในเขตพื้นที่ด้านตะวันตกของประเทศ อีกสามปีต่อมาบริษัทได้ร่วมทุนกับบริษัท Pertamina ซึ่งเป็นบริษัทค้าน้ำมันของรัฐ และยังได้ร่วมทุนกับนายทุนชาวญี่ปุ่นมูลค่ามหาศาล อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจต้องชะงักเมื่อบริษัท Pertamina ล้มละลายและอำนาจในกองทัพของนายพล Dhorsono หมดลง บริษัทจึงประสบความลำบากมากขึ้นในการดำเนินการ

ง. ปัจจัยที่มีผลต่อการเติบโตของทุนขุนนางในอินโดนีเซีย

การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตทำให้บรรดาผู้นำกองทัพ และนายทุนนักธุรกิจต้องเข้ารับการอุปถัมภ์ ดังนั้นการร่วมมือทางธุรกิจระหว่างกลุ่มผู้นำเหล่านี้จึงปรากฏอย่างแพร่หลาย เช่น ธุรกิจคนใกล้ชิดประธานาธิบดีทั้งนางซูฮาร์โตและลูกๆ นักธุรกิจคนใกล้ชิด ผู้นำทางการเมือง เป็นต้น ประกอบกับการที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นผู้นำประเทศติดต่อ

¹ Ibid., pp. 261-262.

² Ibid., pp. 263-265.

³ Ibid., pp. 263-265.

กันเป็นเวลานานทำให้สามารถควบคุมกลไกของรัฐได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ได้ลงตัว ทำให้ปัญหาความขัดแย้งจึงไม่มีปรากฏ ขณะที่กองทัพมีหลังธุรกิจของตนเอง นายทุนชาวจีนไม่ได้รับผลกระทบมากมายต่อนโยบายเศรษฐกิจใหม่ ส่วนนายทุนพื้นเมืองก็ได้รับผลประโยชน์พอสมควรต่อการดำเนินนโยบายดังกล่าว

จึงเห็นได้ว่าภายใต้การเป็นผู้นำของประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้มีผลต่อการเติบโตของเหล่าทุนขุนนางยิ่ง เนื่องจากการปกครองประเทศแบบเผด็จการเป็นเวลายาวนานได้ก่อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจรัฐจนสามารถควบคุมกลไกของรัฐนำไปหาผลประโยชน์ให้แก่ตนและพวกพ้องได้อย่างกว้างขวาง ขณะที่หลังสังคมนิยมอาจตรวจสอบได้ ดังนั้นนายทุนที่เติบโตล้วนเป็นคนใกล้ชิดของประธานาธิบดีธุรกิจของคนเหล่านี้เติบโตทำอะไรผลประโยชน์ย่อมตกมาถึงครอบครัวและตัวประธานาธิบดีมากเท่านั้น และตราบิตที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังเป็นประมุขของประเทศ ทุนขุนนางในประเทศอินโดนีเซียก็ยิ่งเติบโตและแข็งแรงแรงคารงอยู่สืบไป

2.5.3 ทุนขุนนางในประเทศมาเลเซีย

ภายใต้การปกครองของโปรตุเกสและฮอลแลนด์ ระดับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง (Social and Political Development) มีน้อยมาก แต่ภายใต้การปกครองของอังกฤษได้ทำให้ระดับการพัฒนาของมาเลเซียเกิดขึ้นทุกด้าน ด้านการเมืองอังกฤษได้แบ่งการปกครองออกเป็น 3 แบบ¹ Strait Settlement British Resident หรือ Federated Straits และ Unfederated States ที่รับปกครองในช่วงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อสงครามสิ้นสุดลง อังกฤษได้พิจารณาเห็นว่ารูปแบบการปกครองทั้งสามรูปแบบดูไม่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงตัดสินใจเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองแบบใหม่ในการปกครองเป็นหนึ่งเดียวเรียกว่า สหภาพมาลายา (Malayan Union) การเจรจามีขึ้นในปี ค.ศ. 1945 โดยอังกฤษ มี Sir Hardd Macmichael เป็นตัวแทน ส่วนมาลายามีผู้แทนจำนวน 11 รัฐเป็นตัวแทน (ยกเว้นสิงคโปร์ที่อังกฤษสงวนไว้ เนื่องจากสิงคโปร์เป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญในภูมิภาคนี้) เมื่ออังกฤษประกาศใช้นโยบายการปกครองแบบใหม่นี้ ไม่นานมีชาวมลายูจำนวนมากทำการประท้วงและต่อต้านอย่างรุนแรงต่อนโยบายดังกล่าว และได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อเจรจากับอังกฤษโดยเฉพาะ เรียกองค์กรนี้ว่า องค์กรแห่งชาติมาลายา (United Malaya National Organization: UMNO) ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเพื่อคัดค้านนโยบายจัดตั้งสหภาพมาลายูที่อังกฤษจะนำมาใช้ และมีอุดมการณ์ที่ชัดเจนในอันที่จะเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษอย่างสมบูรณ์² เพราะเกรงว่าถ้าอังกฤษนำนโยบายจัดตั้งสหภาพมาลายูมาใช้ก็จะมีข้ออ้างในการนำนโยบายอันนำมาใช้กับมาลายูอีกแบบมีเงื่อนไข ซึ่งจะทำให้ชาวมลายูเสียเปรียบและบั่นทอนสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐาน

¹ Hall, D.G.E, A History of Southeast Asia, (3 rd ed., London : Macmillan, 1968), pp. 567-570.

² อุษณีย์ และคณะ อ้างแล้ว, หน้า 20.

หลังการเจรจาเป็นระยะเวลากว่า 3 ปี อังกฤษได้ประกาศยกเลิกนโยบายการตั้ง สภามณฑลและยอมมอบเอกราชให้แก่ลุ่มลายแบบมีเงื่อนไข และได้จัดตั้งสหพันธ์มลายู (Federation of Malaya) ขึ้นมาแทนในปี ค.ศ.1948¹ เรียกข้อตกลงนี้ว่า The Federation Agreement 1948 ข้อตกลงนี้ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่า จะต้องพัฒนาระบบการเมืองและสร้างรากฐานแห่งระบอบ ประชาธิปไตยให้มั่นคง ในวิถีชีวิตของชาวมาเลย์ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตย (Self-Government) มากที่สุด² อย่างไรก็ตามอังกฤษยังคงหวงอำนาจอยู่มากในการที่จะให้ชาวมาเลย์เป็นผู้ บริหารประเทศด้วยตนเอง เช่น ในการเลือกตั้งระหว่างปีค.ศ.1950-1952 ชาวมาเลย์มีสิทธิ์เลือก ตั้งผู้บริหารระดับท้องถิ่นเท่านั้น ขณะที่ระดับสูงอังกฤษยังคงสงวนสิทธิ์ไว้เช่นเดิม นับเป็นการควบคุมการ เคลื่อนไหวทางการเมืองของชนพื้นเมืองอย่างเป็นระบบมิให้มีการเรียกร้องทางการเมืองมากเกินไป การเลือกตั้งใน ค.ศ.1955 ปรากฏว่าชาวมาเลย์ได้สนับสนุนพรรค Alliance ซึ่งมี องค์การแห่งชาติมาเลย์ (UMNO) ควบคุมนโยบายอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้แล้วยังได้ร่วมมือกับสมาคมนัก ชาวจีนมาเลย์ และสภาชาวอินเดียน-มาเลย์ ในการเลือกตั้งและเจรจาขอเอกราชโดยสมบูรณ์จากอังกฤษ อย่างไรก็ตามตำแหน่งสำคัญทางการเมืองยังคงควบคุมโดย UMNO³ หลังการเลือกตั้งใน ค.ศ.1969 บทบาทของชาวจีนและอินเดียนทางการเมืองมีน้อยลง ขณะที่ UMNO เข้มแข็งขึ้นจนสามารถที่จะผลักดันนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีแนวทางการสนับสนุนคนท้องถิ่นมากขึ้น และพยายามที่จะลดบทบาททาง เศรษฐกิจของชาวจีนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยให้มากที่สุด เรียกนโยบายนี้ว่า New Economic Policy⁴ นโยบายเศรษฐกิจใหม่ได้สร้างนายทุนพื้นเมืองจำนวนไม่น้อย โดยมีระบบราชการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ นายทุนเหล่านี้ เพราะนายทุนพื้นเมืองส่วนใหญ่เคยเป็นข้าราชการมาก่อน เช่น Abdul Aziz Bin Mohamed Zain เจ้าของบริษัท Renong Tin Azman Hashim เจ้าของบริษัท Arab Malaysian Development Raja Khalid เจ้าของบริษัท Malayan Commercial Service, Haji Sham suddin Bin Abdi Kadir เจ้าของบริษัท Sapura Holdings บุคคลที่กล่าวนี้ได้อาศัยเส้นสายที่ สร้างไว้ตอนรับราชการมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางธุรกิจของตนเช่น Shamsuddin กลายเป็นผู้รับ เหนารายใหญ่ของประเทศส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐกรณี Shahrani เป็นผู้รับ เหนาสัญญาในโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐ เช่น โครงการทางด่วน North Kelang Express way⁵

พรรคการเมืองในฐานะทุนชนาง พรรค UMNO เป็นพรรคที่จัดตั้งรัฐบาลมาตั้งแต่ปลาย ทศวรรษ 1960 มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ พรรค UMNO ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจใหม่มาใช้ในการบริหาร ประเทศ เมื่อมีอำนาจทางการเมืองการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจย่อมเกิดขึ้นเช่นกัน กล่าว คือ ธุรกิจของพรรค UMNO มีทั้งธุรกิจธนาคาร ประกันภัย สิ่งพิมพ์ พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ โรงแรมและ

¹ R.S. Milne, Government and Political in Malaysia, (Boston : Houghton Mifflin, 1967), pp.31-34.

² Gordon P.Means, Malasian Politics, (New York : New York University Press, 1970), pp.59-60.

³ Sundaram, Jomo-Kwame, op.cit.

⁴ Ibid.

⁵ Kunio Yoshihara, op.cit., Chapter 4.

ธุรกิจให้เช่า กลุ่มบริษัท Fleet Holdings เป็นเจ้าของธุรกิจสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ Straits Times ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์ Shin Min เป็นภาษาจีน และหนังสือภาษาท้องถิ่นอีก 1 ฉบับ บริษัท Faber Merlin และบริษัท Peremba ประกอบธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ บริษัท Idris Hydraulic ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทประกอบธุรกิจด้านเงินทุน ประกันภัย และบริษัทร่วมทุนมีสาขาหลายแห่งและยังเป็นเจ้าของธุรกิจโรงแรม Pan Pacific Hotel ธนาคาร Kwong Yik Bank และอุตสาหกรรมบริการอื่นๆ เป็นต้น ในตอนต้นทศวรรษ 1980 กลุ่มบริษัท Fleet Holdings เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของพรรค นอกจากนี้การดำเนินงานธุรกิจสิ่งพิมพ์ของพรรคมีเป้าหมายเพื่อควบคุมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นโยบายพรรค ปัจจุบันพรรคมุ่งเน้นในด้านธุรกิจมากขึ้นและธุรกิจได้กระจายการผลิตหลากหลายสาขามากขึ้น อันที่จริงทุนขุนนางในประเทศมาเลเซียเริ่มขั้นตอนที่ประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่เท่านั้นแต่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น กล่าวคือ องค์สื่อด้านประจักษ์รัฐกว่า 9 ใน 13 รัฐทรงเกี่ยวข้องกับธุรกิจอย่างมากทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับนายทุนชาวจีนและนายทุนพื้นเมือง การลงทุนของสื่อด้าน มีการดำเนินการโดยพระราชวงศ์และคนใกล้ชิดโดยตรง อาทิ Negeri Sembilan หรือ Tunku Abdul Rehman เป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ อาทิ กลุ่มบริษัท Melewar กลุ่มบริษัท Antah หรือกลุ่มบริษัท TAB มี Tengku Ariff Bendahara เป็นเจ้าของ บริษัทเหล่านี้เป็นบริษัทขนาดใหญ่มีธุรกิจในการดำเนินงานจำนวนมากและมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน¹

2.5.4 ทุนขุนนางในประเทศฟิลิปปินส์

1) สมัยประธานาธิบดีเฟอร์ดินัน มาร์กอส

การประกาศกฎอัยการศึกของประธานาธิบดีมาร์กอสเสริมสร้างอำนาจให้ตนมากขึ้นและสามารถใช้อำนาจนี้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเขาเองและคนใกล้ชิด เนื่องจากอยู่ในอำนาจเป็นเวลานาน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงมีมากเป็นทวี จึงกล่าวกันว่าประธานาธิบดีมาร์กอสและครอบครัวเป็นเจ้าของธุรกิจรายใหญ่ของประเทศ ไม่เพียงแต่มาร์กอสเท่านั้นที่มีหุ้นในธุรกิจต่างๆ แต่บรรดาสมาชิกในครอบครัวและญาติๆ เป็นเจ้าของธุรกิจที่สำคัญของประเทศอีกด้วย

ครอบครัวและญาติ คนในครอบครัวของประธานาธิบดีมาร์กอสล้วนมีธุรกิจทั้งสิ้น เช่น นาย Pacifico Marcos และนาย Mariano Marcos ผู้ซึ่งเป็นน้องชายและหลาน อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับญาติทางฝ่ายนางอีเมลด้าผู้ซึ่งเป็นภรรยาแล้วถือว่าน้อยมาก อาทิ นาย Benjamin Romualdez เป็นเจ้าของบริษัท First Philippine Holding ซึ่งเดิมบริษัทนี้เป็นของนาย Eugenio Lopez แต่ถูกบังคับจากประธานาธิบดีมาร์กอสจำต้องขายหุ้นบริษัทให้แก่ นาย Benjamin Romualdez และยังเป็นเจ้าของบริษัททำกิจการเหมืองแร่ คือ Benguet Consolidated ซึ่งเดิมเป็นของนายทุนชาวอเมริกันครั้งปกครองประเทศ ส่วนนาย Alfredo ซึ่งเป็นน้องชายอีกคนของนางอีเมลด้าได้รับสิทธิพิเศษผูกขาดกิจการกาสิโนทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของธุรกิจอีกหลายอย่าง ชะอะ Alita ซึ่งเป็นน้องสาวเป็นเจ้าของธุรกิจกลุ่มบริษัท Marsteel เจ้าของโครงการ Harrison Plaza และโครงการ Century Park Sheraton² เป็นต้น

¹ Ibid.

² Ibid.

คนใกล้ชิด ผลจากการประกาศใช้กฎอัยการศึกได้มีผลกระทบต่อนายทุนนักธุรกิจทั่วไปอย่างมาก ขณะที่นายทุนนักธุรกิจที่ใกล้ชิดประธานาธิบดีได้รับผลประโยชน์จากมาตรการนี้ทั้งหมด อาทิ นาย Ricardo Silverio และนาย Rodolfo Cuenca เดิมเป็นเพียงนักธุรกิจเล็กๆจากนายรถยนต์ และทำธุรกิจก่อสร้างเท่านั้นก่อนประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่หลังจากนั้นไม่นานคนทั้งสองเป็นเจ้าของธุรกิจหลายประเภทและธุรกิจเดิมก็เติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก ขณะที่นาย Herminio Disini เป็นเพียงนักธุรกิจเล็กๆ ในการผลิตบุหรืหลังจากที่ประธานาธิบดีมาร์กอสประกาศเพิ่มภาษี Acetate Tow ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับทำกันกรองบุหรืถึง 100 % นักธุรกิจรายอื่นต้องจ่ายในอัตราดังกล่าว ขณะที่นาย Disini จ่ายภาษีเพียง 10 % เท่านั้น ธุรกิจดังกล่าวจึงเป็นการผูกขาดจากนักธุรกิจคนใกล้ชิดของเขาเพียงไม่กี่ราย ต่อจากนั้นอีกไม่นานเขาเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในกลุ่มบริษัท Herdis นอกจากนี้ ยังมีนายทุนเชื้อสายจีนอีกจำนวนหนึ่งที่ได้รับประโยชน์จากการประกาศใช้กฎอัยการศึกเช่นกัน เช่น นาย Ralph Nubla ได้ร่วมกับประธานาธิบดีมาร์กอสตั้งสมาคมการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างฟิลิปปินส์-จีน โดยเขาดำรงตำแหน่งประธานสมาคมคนแรก ขณะที่นาย Jose Compos เป็นเจ้าของบริษัท United laboratories ซึ่งเป็นบริษัทยาที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และรายสศท้ายนาย Lucio Tan ก็เช่นเดียวกับกรณีของนาย Herminio Disini ที่ได้รับประโยชน์จากการเพิ่มภาษี Acetate Tow ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำหรับทำกันกรองบุหรืถึง 100 % จนทำให้ธุรกิจบุหรืของเขากลายเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้เขายังได้เทคโนโลยีการธนาคารแห่งหนึ่งที่ระดมปัญหาในการดำเนินงานด้วยความช่วยเหลือของประธานาธิบดีมาร์กอสเอง โดยให้กึ่งพิเศษจากธนาคารกลางและพิจารณาอนุญาตให้เปิดสาขาใหม่ได้อีกจำนวนมาก จนทำให้ธนาคารแห่งนี้เป็นธนาคารชั้นนำของประเทศในปัจจุบัน¹

จึงกล่าวได้ว่าทุนขุนนางในกลุ่มประเทศเอเชียอาคเนย์มิได้แตกต่างกันในการดำเนินการหาผลประโยชน์ จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่การงานเพื่ออำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องทุนขุนนางประเทศอินโดนีเซีย และไทยมีลักษณะเหมือนกัน โดยมีเผด็จการทหารเป็นผู้สร้างระบบทุนขุนนางขึ้น ขณะที่มาเลเซียและฟิลิปปินส์มีผู้นำทางการเมืองโดยพรรคการเมืองเป็นผู้สร้างระบบทุนขุนนางขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเหมือนกันของทุนขุนนางนั้น ต่างแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

¹ Ibid.

2.6 การทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในทัศนะของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ได้สะท้อนมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับโครงสร้างเศรษฐกิจ-สังคมไทยในกรอบของทุนขุนนางซึ่งจะขอนำมาเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการพิจารณา ดังต่อไปนี้

William G. Skinner ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการให้ความร่วมมือระหว่างนักธุรกิจชาวจีนและข้าราชการไทยมี 3 แบบ คือ (1) ชาวจีนเชิญข้าราชการผู้มีอิทธิพลเป็นคณะกรรมการบริหารในธุรกิจของตน (2) เป็นความร่วมมือทางธุรกิจอย่างใหม่ ซึ่งชาวจีนให้การสนับสนุนด้านการเงินและทักษะ ส่วนข้าราชการไทยให้การคุ้มครองทางธุรกิจและ (3) นักธุรกิจชาวจีนที่มีสัญชาติไทยมีส่วนในการบริหารงานร่วมกับฝ่ายไทยความสัมพันธ์ ทั้งสามรูปแบบนี้สะท้อนได้จากการอนุมัติโควตาใบอนุญาตให้ความร่วมมือด้านความมั่นคงและการใช้สิทธิพิเศษอื่นๆ¹

David Insor ได้ชี้ว่า กลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้อำนาจรัฐหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อกลุ่มของตน ปรากฏชัดเจนตั้งแต่พ.ศ.2490 เป็นต้นมา ทั้งนี้ระหว่าง พ.ศ.2490-2500 นั้น กลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ร่วมทุนกับเอกชนตั้งบริษัทการค้าจำนวนมาก เช่น กลุ่มจอมพล.พิบูลสงคราม จัดตั้งบริษัทไทยนิคม และบริษัทข้าวไทย ฯลฯ โดยให้นายทหารและนักการเมืองในกลุ่มของตนเป็นประธานกรรมการ หรือกรรมการ ซึ่งธุรกิจที่ตั้งขึ้นนี้ มักเป็นธุรกิจขนาดใหญ่มีการผูกขาดทางเศรษฐกิจสูง และได้รับการปกป้องคุ้มครองเป็นอย่างดี²

David A. Wilson ได้ชี้ว่าระบบการเมืองไทยเป็นเรื่องของการแข่งขันกันระหว่างข้าราชการกลุ่มต่างๆ เพื่อผลประโยชน์จากการเป็นรัฐบาล โดยฝ่ายทหารเป็นฝ่ายที่รวมตัวกันได้ดีและมีอำนาจมากที่สุดจึงเป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับสูงสุด ขณะที่สถาบันรัฐสภาถือว่าเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจของประชาชนยังไม่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ยังคงอ่อนแอ ดังนั้นการเมืองของไทยส่วนใหญ่จึงตกที่คณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นชนชั้นปกครองที่กุมอำนาจของข้าราชการและมีการรวมตัวเป็นแกนของชนชั้นนำในรูปของคณะรัฐมนตรีที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ดำรงตำแหน่ง กลุ่มข้าราชการเหล่านี้มุ่งต่อผลประโยชน์โดยพยายามแสวงหาเงินและตำแหน่งมากยิ่งขึ้น³

Fred W. Riggs ได้ชี้ไว้ว่าการที่รัฐบาลมีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในรูปของภาวะขึ้นนำ การจำกัดการควบคุม ตลอดจนการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายด้านตามความเหมาะสมและระบบการเมืองที่ถูกครอบงำ โดยอำนาจของระบบราชการที่เรียกว่า "Bureaucratic Polity" ซึ่งหมายถึง ระบบราชการไม่เปิดโอกาสให้ศูนย์อำนาจนอกกรอบที่เป็นอิสระสามารถเติบโตได้ โดยเฉพาะกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมืองซึ่งอยู่ภายใต้กลไกของรัฐ ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจจึงต้อง

¹ William G. Skinner, Chinese Society in Thailand : An Analytically History, (New York: Cornell University Press ,1957), pp.191-192.

² David Insor, Thailand : A Political, Social, and Economic Analysis, (London : George Allen and Unwin, 1965), pp.134-141.

³ David A. Wilson , Political in Thailand, (Ithaca New York : Cornell University Press, 1962), p. 277.

พยายามหาช่องทางอิงอำนาจราชการการเมือง และการบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับ เศรษฐกิจ จึงเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองมากกว่าการ ด้ายเทอมาจากเศรษฐกิจไปสู่การเมือง ด้วยเหตุนี้ นักธุรกิจจึงเป็นเบาะแสที่ต้องพึงหึงอำนาจทาง การเมืองเพื่อให้การประกอบธุรกิจประสบความสำเร็จ เมื่อกลุ่มธุรกิจเติบโตมีความเป็นเอกภาพและ เข้มแข็ง จึงสามารถปรับเปลี่ยนฐานะตัวเองจากเบาะแสอำนาจทางการเมืองมาเป็นพันธมิตรของ อำนาจทางการเมืองจนสามารถแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันตลอดมา¹

Peter F. Bell ได้วิเคราะห์การพัฒนาประเทศไทยจากมิติ 3 ประการคือ การต่อสู้ทาง ชนชั้น การสะสมทุน และอำนาจรัฐ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างทางชนชั้นของไทยว่าไม่เคยเปลี่ยนแปลง อย่างจริงจัง แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงจากข้าง บนลงมาล่าง เป็นการแทนที่การปกครองสูงสุดโดยพระมหากษัตริย์ ด้วยกลุ่มทหารซึ่งผลัดเปลี่ยนหมุน เวียนกันเรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ครั้งใหญ่ระหว่างนายทุนชาวจีนกับ จักรพรรดิไทยจีนอย่างกว้างขวาง²

Suehiro Akira ได้ชี้ถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของทุนไทยระหว่างพ.ศ.2398- 2526 ว่ามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศอย่างไร โดยนำเอาสมมติฐานเรื่องทุนหลัก (Dominant Capital) และการสะสมทุน (Capital Accumulation) ทุนหลัก หมายถึง ทุนขุนนาง (ทุนรัฐ) ทุนต่างชาติ และทุนภายใน ขณะที่การสะสมทุน พิจารณาจากการครอบครองทุนและการบริหารทุนเป็น หลัก จึงนำสมมติฐานทั้งสองใช้เป็นเกณฑ์ในการอธิบายถึงบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ บทบาทต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล และการสะสมทุนในอุตสาหกรรมของประเทศไทย³

การศึกษาพบว่าทุนทั้ง 3 ประเภท ได้แสดงบทบาทหลักในทางเศรษฐกิจอย่างมาก โดย ทุนภายในประเทศสามารถขยายตัวในช่วง พ.ศ.2503-2513 เนื่องจากการสะสมทุนเป็นจำนวนมาก จากอุตสาหกรรมหลายประเภท อาทิ โรงสีข้าวช่วงก่อนพ.ศ.2503 ขณะที่ทุนขุนนาง และทุนต่างชาติ มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจไทยมาตลอด⁴ นอกจากนี้ Suehiro ยังได้สะท้อนถึง เรื่องทุนในประเทศไทยในแง่โครงสร้างเจ้าของทุนไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก กำหนดลักษณะ ทุนในบริษัทที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของได้ยาก เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด ประการที่สอง กำหนดลักษณะของทุนบริษัทที่ถูกควบคุมโดยผู้แทนทางการเมืองได้ยากเช่นกัน เนื่องจาก กิจกรรมที่รัฐบาลถือหุ้นอยู่นั้นถูกควบคุมโดยผู้แทนทางการเมือง และทหาร เรียกว่า " ทุนขุนนาง " ซึ่งมี คุณสมบัติ 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้แทนทางการเมือง สามารถควบคุมการจับจ่ายส่วนเกินทาง

¹ Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of Bureaucratic Polity, (Honolulu : East-West Center Press, 1966), pp.71-72.

² ปีเตอร์ เบลล์ , พัฒนาการเศรษฐกิจการเมืองไทยร่วมสมัย, (อ้างในถนนศักดิ์ แก้วเทพ บรรณาธิการแปล , 2532), หน้า 16-19.

³ Suehiro Akira, Capital Accumulation in Thailand, 1855-1985, (The Centre for- East Asia Cultural Studies, 1989), pp.6-12, 280-281.

⁴ Ibid.

เศรษฐกิจของกิจการนอกเหนือจากหุ้นส่วนที่เหลืออยู่ การควบคุมนี้เกิดจากอำนาจทางการเมือง ประการที่สอง การใช้ส่วนเกินทางเศรษฐกิจนั้น มีไว้เพื่อจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ แต่เพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง เพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของผู้นำเหล่านั้น

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ชี้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชนชั้นนายทุนในประเทศไทยจะสามารถขยายฐานอำนาจเศรษฐกิจของตนได้มากขึ้นบ้าง เป็นผลเนื่องจากนายทุนยุโรปต้องปิดกิจการไประยะหนึ่ง เพราะการปิดครองของญี่ปุ่น ทำให้ชนชั้นนายทุนไทยต้องหากิจการค้าส่งออกแทนนายทุนฝรั่ง และยังได้ตั้งธนาคารต่างๆ ของตนเองขึ้นหลายแห่งบางแห่งก็เป็นการร่วมทุนกันระหว่างเจ้านายเดิมกับชนชั้นนายทุน อย่างไรก็ตามที่สำคัญคือ ชนชั้นนายทุนยังต้องดำเนินการด้วยวิธีที่ระบอบราชการ การแลกเปลี่ยนกับสินบนระหว่างคณะรัฐประหารและชนชั้นนายทุน ปรากฏชัดเจนในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ชนชั้นนายทุนไทยยังคงเป็นนายทุนข้าราชการทำนองเดียวกับที่พวกเจ้าภานายอากรที่หากินกับระบบศักดินาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ยังไม่อาจแยกตัวเป็นอิสระจากระบบเจ้าขุนมูลนาย²

สุธี ประศาสน์ เศรษฐ์ ชี้ว่าการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าเป้าหมายทางเศรษฐกิจ รัฐวิสาหกิจดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะ เป็นแหล่งการอุปถัมภ์ทางการเมือง สิทธิพิเศษ รายได้ทางเศรษฐกิจ หรืออื่นๆ บ่อยครั้งที่ข้าราชการช่วยเหลือในการตั้งกิจการเอกชนจริงๆ ให้มาทำธุรกิจกับรัฐวิสาหกิจที่ตนเป็นกรรมการ กิจการใหม่เหล่านี้ตั้งขึ้นมาตามกฎหมายและกรรมการของกิจการนั้นมักเป็นบุคคลคนเดียวกับกรรมการของรัฐวิสาหกิจซึ่งใช้อำนาจหน้าที่ของตนในฐานะกรรมการช่วยบริษัทเอกชนนั้นๆ เช่น การประเมินประเมินกับบริษัทคู่แข่งในการประมูล และการโก่งราคาของสัญญาที่บริษัททำกับรัฐบาล โดยต่อรองให้บริษัทที่จัดตั้งขึ้นนี้สามารถทำธุรกิจตัดหน้าบริษัทอื่นๆ หรือได้รับส่วนแบ่งของตลาดมาด้วยวิธีที่ไม่ค่อยบริสุทธิ์ บริษัทเหล่านี้จัดตั้งขึ้นในลักษณะฉวยโอกาสจากการที่รัฐวิสาหกิจกำลังเปลี่ยนผ่านไปเป็นวิสาหกิจเอกชนและเพื่อประกันว่าผลประโยชน์ต่างๆ หรือฐานทางเศรษฐกิจของชนชั้นนายทุนนั้นคงดำรงอยู่ต่อไปแน่นอน นี่เป็นส่วนหนึ่ง ของระบบทุนนิยมข้าราชการหรือ ทุนชนนาง ซึ่งเป็นรากฐานของการถดถอยเอามูลค่าส่วนเกินจากภาคเอกชนในเวลาต่อมา นอกจากนี้สุธี ได้ชี้อีกว่า ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ ที่มีระบบทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) เป็นแบบแผนในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่มีได้มีการเปลี่ยนแปลงที่รากฐาน กล่าวคือ ชนชั้นนายทุนมิได้มีอำนาจสูงชันพอที่จะมีอิทธิพลในการวางนโยบายของรัฐและชนชั้นนายทุนก็มิได้เติบโตอย่างเป็นปึกแผ่น เนื่องจากประเทศด้อยพัฒนาจำเป็นต้องยอมรับการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ หรือยอมรับความสัมพันธ์แบบศูนย์กลาง และเขตรอบนอก (Center-Periphery) จึงทำให้มีอุปสรรคขัดขวางการเกิดขึ้นของชนชั้นนายทุนอิสระ ในระยะแรกๆ

¹ Ibid.

² ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , ปัญหาพัฒนาการเศรษฐกิจไทย, (ในโครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไทย โดยศิริม ใจวัชรวิณี บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 59-60.

³ สุธี ประศาสน์ เศรษฐ์ , ระบบทุนนิยมโดยรัฐในประเทศไทย ค.ศ. 1932-1952, (ในวิวัฒนาการทุนนิยมไทย โดยฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2523), หน้า 182-183.

ชนชั้นนำเดิมหรือกลุ่มที่เข้ามาแทนที่ต่างหันมาสร้างระบบทุนนิยมโดยรัฐ เพื่อเป็นอำนาจตอบโต้ต่อการครอบงำของนายทุนต่างชาติ ต่อมาระบบทุนนิยมโดยรัฐในประเทศคือพัฒนาารวมทั้งประเทศไทยได้เสื่อมถอยมาเป็นระบบทุนนิยมข้าราชการ มีการนำรัฐวิสาหกิจมาเป็นแหล่งอุปถัมภ์ทางการเมืองเพื่อแจกจ่ายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่พรรคพวก¹

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้ชี้ว่า ปัญหาของทุนข้าราชการนับเป็นปัญหาสำคัญยิ่งที่ก่อให้เกิดระบบอภิสิทธิ์ ระบบการผูกขาดทางการค้า และเป็นเหตุให้ต่างชาติเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ในประเทศไทยได้ง่าย เพราะข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ของตนปกป้องคุ้มครองธุรกิจของต่างชาติ ดังกรณี บริษัทบูรพาสากลเศรษฐกิจ กับบริษัทเหมืองแร่เหมืองโก ผู้มีอำนาจและเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องได้ใช้อุบายต่างๆ ให้สัมปทานผูกขาดธุรกิจดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาความวุ่นวายอย่างมาก ทุนราชการหรือทุนขุนนาง ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เชิงมูลฐานหลายด้าน² เป็นต้นว่า เกิดอภิสิทธิ์และการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ เกิดการหลีกเลี่ยงกฎหมาย เช่น บริษัทบูรพาสากลเศรษฐกิจ ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้ตำแหน่งให้การคุ้มครอง ทำให้ต่างชาติเข้ามาครอบงำโดยทรัพยากร และหาผลประโยชน์จากประเทศไทยได้สะดวก ทำให้ราคาสินค้าแพงขึ้นเกินความจำเป็น เกิดปัญหาคอร์รัปชันทั่วไป ทั้งนี้ นายทุนข้าราชการสามารถที่จะทุจริตเงินจากบรรดาพ่อค้านักธุรกิจได้ง่าย

เกริกเกียรติ หิรัญเสวีธรรม จากเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองกับการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจโดยเอกชนในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า การที่ธุรกิจขนาดใหญ่จำเป็นต้องพึ่งอิทธิพลทางการเมืองนั้น ทำให้เกิดการรวบอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยมีพ่อค้า นายทุน นักธุรกิจ นักการเมือง ข้าราชการและทหาร ร่วมมือกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือสร้างอำนาจการผูกขาดให้แก่กลุ่มของตน³

ผาสุก พงษ์ไพจิตร จากเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของเศรษฐกิจเปิด : การพัฒนาของประเทศไทย ได้ชี้ว่า ในทศวรรษที่ 1960 องค์ประกอบที่สำคัญของชนชั้นกลาง คือ ข้าราชการพลเรือน และทหาร โดยฝ่ายข้าราชการมีอำนาจมากขึ้นจากการเป็นผู้ใช้จ่ายเงินช่วยเหลือและเงินกู้จากต่างประเทศ และเป็นผู้คุมอำนาจทางการทหารที่ได้รับการช่วยเหลือจากต่างประเทศเช่นกัน ขณะที่ฝ่ายธุรกิจเป็นผู้คุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ทั้งสองจึงมีผลประโยชน์ร่วมกันและต่างก็พยายามช่วยเหลือกัน โดยฝ่ายข้าราชการช่วยธุรกิจด้วยการจัดองค์การบริหารของรัฐบาลทางด้านต่างๆ รวมทั้งทางด้านกฎหมายให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของธุรกิจการค้า ขณะที่ฝ่ายธุรกิจยอมรับข้าราชการผู้ใหญ่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในผลประโยชน์โดยตรง เช่น เป็นประธานบริษัท หรือกรรมการบริษัท⁴

1 เรื่องเดียวกัน , หน้า 198-199.

2 ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ , เรื่องเดียวกัน , หน้า 272-273, 278.

3 เกริกเกียรติ หิรัญเสวีธรรม , เรื่องเดียวกัน , หน้า 33.

4 ผาสุก พงษ์ไพจิตร, เศรษฐศาสตร์การเมืองของเศรษฐกิจเปิด : การพัฒนาของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม 2529), หน้า 18.

ตระกูล มีชัย จากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการการเมืองไทย ได้ชี้ว่า ระบบข้าราชการไทยนับเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอิทธิพลต่อขบวนการเมืองมาตลอด ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันค่อนข้างเหนียวแน่น คือ กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ ทั้งสองกลุ่มนี้ร่วมมือกันแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองในลักษณะที่ข้าราชการใช้อำนาจที่มีอยู่เป็นเครื่องมือ ส่วนพ่อค้านักธุรกิจใช้เงินที่มีอยู่ดึงอำนาจนั้นมาคุ้มครองตนเอง จึงกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน ซึ่งจริงโรงค้ำยันระบบการปกครองแบบเผด็จการและกึ่งเผด็จการ แม้กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจจะมีบทบาท แต่ยังไม่สามารถเข้าควบคุมตำแหน่งทางการเมืองได้โดยตรง จึงต้องอาศัยสายใยความสัมพันธ์กับข้าราชการที่มีตำแหน่งและอำนาจทางการเมือง¹

สุวินัย ภรณวลัย ในบทวิพากษ์ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองรัฐบาลชาติชาย ได้ชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับนักธุรกิจว่า การที่นักธุรกิจกลายเป็นนักการเมืองนั้นเสมือนลดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจลงก่อให้เกิดการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และเกิดการเป็นนายทุนนายหน้าของนักธุรกิจการเมืองเหล่านั้น ที่มุ่งแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจเรียกว่า Rent Seeking ซึ่งนายทุนพวกนี้โตขึ้นได้ด้วยอำนาจทางการเมืองมากกว่า²

เสน่ห์ จามริก³ มองปัญหาและอนาคตของเมืองไทยว่าระหว่างพ.ศ. 2500-2506 ภายใต้อำนาจเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงกลุ่มอนอม-ประภาส-ณรงค์ การร่วมมือกันทางด้านธุรกิจการค้าระหว่างนายทุนธุรกิจกับกลุ่มผู้ปกครอง ได้ฝังรากลึกซึ้งขยายออกไปอย่างมาก เป็นช่วงที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีส่วนผูกพันแน่นแฟ้นกับอิทธิพลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจการเงินทั้งไทยและต่างชาติผูกพันกับความร่วมมือและการช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาควบคู่ไปกันนโยบายอันเป็นปฏิปักษ์และแข็งกร้าวต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ระบอบทหารเป็นช่วงที่ข้าราชการและนักการเมือง สามารถกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ ผลปรากฏการณ์ สะท้อนจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการขยายตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมภาคเอกชนมีลักษณะเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชนกลุ่มน้อยในตัวเมือง คือ สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมที่มีกลุ่มผลประโยชน์จากภาคเอกชนมางกลุ่มที่มีการต่อรองกับรัฐบาล ไม่ใช่ผู้ที่อยู่ภายใต้การกำหนดการควบคุมของข้าราชการต่อไป โดยเฉพาะกลุ่มชนที่อยู่ในเมืองที่มีผลประโยชน์ทางการเงินเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และธุรกิจต่างๆ ได้มีบทบาทเสมอกับสังคมข้าราชการที่เริ่มต้านทานกระแสความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ นอกจากนี้ กลุ่มชนชั้นปกครองที่อาศัยกำลังอำนาจที่ตนมีอยู่เพื่อหาการรัฐประหารนั้น ก็ต้องประสบความยากลำบากมากขึ้น เพราะปัญหาที่เผชิญหน้าภายหลังการรัฐประหารสำเร็จ คือ การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมที่สะสมมาเป็นเวลานาน รวมทั้งปัญหาระบบราชการเป็นตัวเร่งทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมขยายออกไปมากขึ้น จะเห็นได้จากภายหลังที่จอมพลถนอมท้าวการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายนพ.ศ. 2514 ได้ประสบปัญหาต่างๆ มากมายจนไม่สามารถแก้ไขปัญหาคั่งกล่าว และถูกโค่นอำนาจในอีกสองปีต่อมา

¹ ตระกูล มีชัย, ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการการเมืองไทย, (วิทยานิพนธ์ภาควิชาปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 2-7.

² สุวินัย ภรณวลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

³ เสน่ห์ จามริก, ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย, (กองบรรณาธิการ สังคมศาสตร์ปริทัศน์, กรุงเทพมหานคร, 2519), หน้า 350-351.

2.7 สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไทยหลัง พ.ศ. 2500

2.7.1 ด้านการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองและการแข่งขันสร้างฐานทางเศรษฐกิจโดยอาศัยอิทธิพลของแต่ละฝ่ายในการควบคุมกลไกรัฐระหว่างกลุ่มขอยุทธศาสตร์ที่มีจอมพลถนอม ชูณหะวัณ และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้นำ และกลุ่มสี่เสาเทเวศน์ที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนายทหารประจำการเป็นอีกฝ่ายหนึ่งนั้น มีมานานได้นำไปสู่การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์และคณะในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ผลของการปฏิวัติครั้งนี้ได้ทำให้อำนาจรวมศูนย์ที่กลุ่มจอมพลสฤษดิ์กลุ่มเดียวเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ได้ทำลายฐานอำนาจของกลุ่มรับทักษ์ทางการเมืองลงอย่างสิ้นเชิง เช่น การยุบกองกำลังบางหน่วยของกรมตำรวจให้ขึ้นต่อกองทัพ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วจอมพลสฤษดิ์ ได้ขยายฐานการเมืองของตนให้มั่นคงขึ้นด้วยการกำกับดูแลตำแหน่งสำคัญ ทั้งทางการเมือง และส่วนราชการต่างๆ¹ ในเวลาเดียวกัน อาทิ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม บัญชาการทหารสูงสุด ประธานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และประธานข้าราชการพลเรือน ตำแหน่งที่กล่าวนี้ ล้วนมีอำนาจบัญชาการโดยตรงทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจในเวลาเดียวกันและยังแสดงให้เห็นถึงการควบคุมกลไกข้าราชการไว้อย่างมั่นคงรวมทั้งตำแหน่งสำคัญ ที่รองลงมายังมีการควบคุมโดยตรงจากกลุ่มสี่เสาเทเวศน์ทั้งสิ้น รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกจากการดำเนินนโยบายภายในประเทศเป็นแบบเผด็จการแล้ว นโยบายด้านต่างประเทศยังดำเนินนโยบายอิงสหรัฐอเมริกาอีกด้วย กล่าวคือ นโยบายภายในประเทศ ด้านการเมืองยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้ในช่วงดังกล่าว โดยเฉพาะพระราชบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองที่ใช้ในช่วงก่อนหน้าการปฏิวัติเพียงเล็กน้อย โดยอ้างถึงความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายในชาติ รวมทั้งการสถาปนาระบบการเมืองแบบพ่อขุน² ที่มีแบบอย่างสมัยโบราณที่พ่อขุนมีฐานะเป็นพ่อบ้านที่ต้องคอยดูแลทุกข์สุขแก่บรรดาลูกหลานมาตราบเท่าไปให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ซึ่งแสดงถึงความเป็นเผด็จการทางการเมืองจึงกลายเป็นการแผ่เป็นของระบบการเมืองมิให้มีการพัฒนาในครรลองประชาธิปไตย ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อแนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ เพราะจอมพลสฤษดิ์ไม่มีประสบการณ์และการเรียนรู้ทางการเมืองจากต่างประเทศ จึงไม่ได้มีुकคิดตนเองไว้ในอุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตก³ จึงกลายเป็นช่องว่างของสังคมไทยที่พร้อมจะปะทุเมื่อถึงเวลาอันควร ขณะที่ด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างใหญ่หลวง ทั้งนี้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจได้กระจายปัจจัยพื้นฐานไปยังพื้นที่ต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ (Self-Sufficiency Economy) เปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อตลาด (Market Economy)⁴

1 อุกฤษณ์ คุ้มพานันท์, สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย, อ้างแล้ว.

2 ทักซ์ เฉลิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, อ้างแล้ว.

3 Toru Yano, Sarit and Thailand's Pro-American Policy.

(in The Developing Economics, September, 1968), p. 289.

4 สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5, (โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 1-3.

ซึ่งได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในเขตเมืองและเขตนอกเมือง ประกอบกันนโยบายของรัฐให้การส่งเสริมการลงทุนอย่างเสรีขึ้นจึงมีนักลงทุนจำนวนมากเข้ามาลงทุน ทั้งที่เป็นนักลงทุนชาวไทยและชาวต่างประเทศ ขณะที่รัฐบาลได้ลงทุนโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ลงทุน รวมทั้งได้ส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างบุคลากร เพื่อรองรับกับการพัฒนาในอนาคตประกอบกับการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ ขึ้นมารองรับ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการลงทุน บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตามภายใต้อำนาจของรัฐเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงกลุ่มถนอม-ประภาส-ณรงค์ การร่วมมือกันทางค่านธุรกิจการค้าระหว่างธุรกิจเอกชนและชนชั้นผู้ปกครอง ได้ฝังรากลึกขยายออกไปอย่างมาก เนื่องจากเป็นช่วงที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีส่วนผูกพันแนบแน่นกับอิทธิพลผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจการเงินทั้งไทยและต่างชาติ ผูกพันกับความร่วมมือและความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ควบคู่ไปกับนโยบายอันเป็นปฏิปักษ์และแข็งกร้าวต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ระบอบทหารเป็นช่วงที่ข้าราชการนักการเมืองสามารถกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องมากที่สุดเป็นประวัติศาสตร์¹ ซึ่งการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นธุรกิจอุตสาหกรรมของภาคเอกชนจึงเหมือนเป็นกลยุทธ์เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชนกลุ่มน้อยในเมือง ทั้งนี้กล่าวคือ สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมที่มีกลุ่มผลประโยชน์จากภาคเอกชนมางกลุ่มที่มีการต่อรองกับรัฐบาล ไม่ใช่ผู้ที่อยู่ภายใต้การกำหนดของฝ่ายข้าราชการอีกต่อไปโดยเฉพาะธุรกิจเอกชนบางกลุ่มสามารถต่อรองกับรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้แล้วกลุ่มชนที่อยู่ในเมืองที่มีผลประโยชน์ทางการเงิน เศรษฐกิจอุตสาหกรรม และธุรกิจต่างๆ ได้มีบทบาทในสังคมข้าราชการที่เริ่มต้านกระแสความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ และกลุ่มชนชั้นปกครองที่อาศัยกำลังและอำนาจที่ตนมีอยู่เพื่อทำการรัฐประหารนั้น ก็ต้องประสบความยากลำบากมากขึ้นเพราะปัญหาที่เผชิญหน้าภายหลังการรัฐประหารสำเร็จ นั่นคือการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ -สังคมที่สะสมมาเป็นเวลานาน รวมทั้งปัญหาระบอบข้าราชการเป็นตัวเร่งทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมขยายออกไปมากขึ้น จะเห็นได้จากภายหลังที่จอมพลถนอมทำการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ได้ประสบปัญหาต่างๆ มากมายจนไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวกลายเป็นเครื่องบั่นทอนอำนาจและถูกโค่นในที่สุด² ซึ่งก่อนการที่จะถูกโค่นอำนาจนั้นในพ.ศ. 2512 ความพยายามของจอมพลถนอม-ประภาสได้พยายามผ่อนคลายนโยบายการเมืองโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญและจัดให้มีการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกนับจากการรัฐประหารในพ.ศ. 2500 เป็นต้นมาและการเลือกตั้งนำไปสู่ความขัดแย้งจึงเป็นเงื่อนไขให้จอมพลถนอมต้องปฏิวัติตนเองในอีก 2 ปีต่อมา โดยล้มระบอบรัฐสภา และห้ามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทั้งปวง และมีการนำเอากฎอัยการศึกกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งจึงก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างมากแก่บรรดานักการเมือง ข้าราชการ และนักวิชาการ ซึ่งการรัฐประหารครั้งนี้ นับเป็นความล้มละลายของชนชั้นปกครองไทยและความไร้สมรรถภาพของตนเองในการจัดสรรกับความตึงเครียดในเมืองไทย ปัจจุบันความตึงเครียดเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง อันก่อให้เกิดความไม่พอใจสูงขึ้นในหมู่ผู้ปกครองประเทศนำมาซึ่งความขัดแย้งที่เจ็บหายอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตสำนึกของคนในสังคมไทยเพื่อรอโอกาสที่จะแตกหักในอนาคตอีกด้วย

1 เสน่ห์ จามริก, ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย, อังแล้ว, หน้า 350-351.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 186-187.

ในขณะที่ความเชื่อในการพัฒนาของชนชั้นผู้นำไทยนี้เชื่อว่า การพัฒนาเป็นมิติเดียวกับความมั่นคง ดังเช่น โครงการพัฒนาต่างๆ จะเป็นเป้าหมายเพื่อความมั่นคงมากกว่าทางด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม นโยบายในการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้เกิดประโยชน์หลายด้าน ดังที่ Robert J. Muscat กล่าวถึงการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยของไทยว่า มีสิ่งที่เกิดขึ้นหลายอย่างพร้อมๆ กัน อาทิ การขยายตัวด้านบุคคลากร แหล่งภูมิปัญญา ทักษะความชำนาญ และระบบโครงสร้างพื้นฐานของหน่วยงานที่สนับสนุนทรัพยากรบุคคล หากใช้มาตรฐานความประเพณีที่ปฏิบัติกันมา คือ วัดความกินดีอยู่ดี ด้วยโอกาสอยู่รอดของทารกแรกเกิด อัตราการตายของทารกและเด็ก อนามัยของประชากร ระดับการรู้หนังสือ และความสำเร็จทางการศึกษาตลอดจนการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ก็กล่าวได้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงสามทศวรรษได้ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลลบ¹ ถึงแม้ว่าบางครั้งการช่วยเหลือจากต่างประเทศที่มีต่อไทยในช่วงก่อนทศวรรษ 1970 นั้น มีความสำคัญทางเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย เช่น การช่วยเหลือเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือมีจำนวนค่อนข้างมาก หากเทียบกับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในช่วงระยะเดียวกัน²

รูปแบบทางการเมืองและทางด้านเศรษฐกิจยังคงมีในลักษณะที่กล่าวมาอย่างต่อเนื่อง แม้ใน พ.ศ. 2506 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยถึงอดีตกรรมไป และผู้นำคนต่อมาที่สืบทอดอำนาจยังคงควบคุมสังคมในรูปแบบเดิมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองดังที่กล่าวมาแล้ว และนโยบายเศรษฐกิจใหม่ เป็นแรงผลักดันจากระบบทุนนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลางและมีธนาคารโลก (World Bank) กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) เป็นองค์กรรองรับขยายความเป็นสากลของทุนนิยมในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบในการนี้อยู่มาก กระบวนการเกิดนโยบายเศรษฐกิจใหม่ เริ่มจากการเข้ามาสำรวจสภาพเศรษฐกิจของนักกลางทุกภาคเอกชนจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในพ.ศ. 2500 และการสำรวจโครงสร้างเศรษฐกิจของเจ้าหน้าที่ธนาคารโลกในช่วงเดียว ได้เสนอต่อรัฐบาลไทยต่อมารัฐบาลได้ยึดถือข้อเสนอนี้เป็นแบบแผนในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับต่อมา บทบาทของรัฐบาลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจนับเป็นความสำคัญพื้นฐานของทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ปกครองเป็นประชาธิปไตย ที่มีระบบทุนนิยมเป็นแบบแผนในการพัฒนา และประเทศที่ไม่ได้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากจะมีแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบแล้ว ยังได้ก่อตั้งหน่วยงานขึ้นมากกว่ากับดูแลเกี่ยวกับเศรษฐกิจขึ้นมาสนับสนุนจำนวนมาก เช่น สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานส่งเสริมการลงทุน และบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

¹ Robert J. Muscat, Thailand and United States: Development, Security, and Foreign Aid, (Columbia University Press, 1990), p. 2.

² Caldwell J. Alexander, American Economic Aid to Thailand, (Lexington Mass : D.C. Heath, 1974), pp. 80-85.

ภายใต้แบบแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ภาคเอกชนเป็นผู้นำ กลายเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แนวใหม่ระหว่างผู้นำทางการเมือง (ผู้นำทหาร)-นายทุนนักธุรกิจ-ทุนต่างชาติ โดยผู้นำทางการเมือง เป็นผู้ผลิตนโยบายออกมาเพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติ ซึ่งนโยบายทางด้านเศรษฐกิจจึงเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนมากกว่ากระจายโอกาสให้แก่สังคม นายทุนท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำทางการเมืองทั้งในลักษณะเครือข่าย และการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างกัน ขณะที่นายทุนต่างชาติ เป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ มีเทคโนโลยี และระบบการจัดการที่ทันสมัย ต้องการที่จะลงทุนในภาคเศรษฐกิจที่เห็นว่าจะให้ผลตอบแทนสูงสุด จึงนำไปสู่การพึ่งพานายทุนท้องถิ่นในการเป็นนายหน้าติดต่อหน่วยงานราชการและประสานกลุ่มอำนาจ เพื่อขออนุมัติการลงทุนในโครงการดังกล่าว จึงเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ของกลุ่มทุนชนานางที่มีต่อนายทุนท้องถิ่น และนายทุนต่างชาติ ภายใต้ระเบียบปฏิบัติที่ออกเป็นกฎหมายที่มีสังคมเป็นฐานรองรับ นอกจากนี้ทุนท้องถิ่นยังได้มีการปรับเปลี่ยนสถานะไปอย่างมาก โดยเฉพาะขนาดใหญ่อุปกรณ์เตรียมพร้อมเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างดี จากการดำเนินธุรกิจในระบบเครือข่าย ได้มีการปรับเปลี่ยนอำนาจผ่านมือจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างมีขั้นตอน ขณะที่ธุรกิจขนาดใหญ่บางแห่งได้เริ่มให้กับการบริหารมืออาชีพเข้ามาบริหารธุรกิจของตนมากขึ้น นอกจากนี้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันอีกด้วย ซึ่งนับเป็นการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญอย่างยิ่งของไทย

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีพลวัตที่กล่าวนี้ เมื่อเทียบกับระบบการเมืองการปกครองที่คงที่ในเวลาเดียวกัน ซึ่งนับเป็นการทำลายความมีศักยภาพของระบบการปกครองแบบพ่อขุนที่สร้างขึ้นโดยผู้นำเผด็จการทหารเป็นอย่างมาก ซึ่งการปกครองดังกล่าวแม้ว่าผู้ปกครองจะมีความเป็นผู้นำที่มุ่งมั่นในอันที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศให้เกิดความเจริญเติบโตขึ้นก็ตาม ความมุ่งมั่นดังกล่าวถึงนี้ได้สะท้อนออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น ใช้ความเด็ดขาดในการแก้ไขอุปสรรค และรับผิดชอบเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น เช่นกับคำพูดที่ว่า " ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว " สิ่งเหล่านี้มักเกิดในบุคลิกของแต่ละคนหาใช่จากระบบการปกครองที่สร้างขึ้นไม่ แม้ระบบการปกครองจะเป็นระบบเดียวกันสิ่งแวดล้อมเหมือนๆ กัน แต่บุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสืบทอดระบบการปกครองแบบพ่อขุน กรณีที่กล่าวนี้นับเป็นข้อเปรียบเทียบได้ดีในช่วง 15 ปีแห่งการเรืองอำนาจของระบบพ่อขุน หรือระบบเผด็จการทหารจากจอมพลสฤษดิ์ถนัดถียนไปยังจอมพลถนอม กิตติขจร

2.7.2 ด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยยังคงมีภาคเกษตรกรรมที่สำคัญ เป็นระบบการผลิตที่ต้องอาศัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างมาก ที่ดินและแรงงานจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการผลิต ลักษณะของสังคมเศรษฐกิจมักจะเป็นแบบเลี้ยงตนเองแล้วพัฒนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนที่กำลังพัฒนาเข้าสู่เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ขณะที่ภาคอุตสาหกรรม เป็นระบบการผลิตที่ต้องอาศัยทุนและความรู้ความสามารถของแรงงานเป็นหลัก ในสังคมอุตสาหกรรมการแบ่งแยกชนชั้นตามลักษณะของผลประโยชน์จะเห็นได้อย่างเด่นชัดเช่น ระหว่างผู้ให้แรงงานกับผู้ที่เป็นเจ้าของทุน เป็นต้น ในสังคมอุตสาหกรรมจะมีปัญหาเรื่องการกระจายผลประโยชน์ในสังคมมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการได้รับผลประโยชน์จากขบวนการผลิตระหว่างผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ให้แรงงาน จะมีความแตกต่างกันมากในเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับ รัฐบาลจึงต้องเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น

เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายผลประโยชน์และการจัดแย้งในสังคม ส่วนภาคบริการจะเป็นส่วนประกอบของสินค้าที่สังคมผลิตขึ้น เช่น การค้าขาย การศึกษา การแพทย์ และการบริการ ที่อำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ซึ่งลักษณะสินค้าบริการมักจะใช้เพื่อการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ ประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมักจะมีการผลิตและการบริโภคบริการมาก ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อคนมีรายได้มากขึ้น จะมีความต้องการใช้สินค้าและบริการที่บำรุงความสุขของตนเองมากขึ้น สำหรับโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เนื่องมาจากนโยบายพัฒนาประเทศโดยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยจอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมา ผลผลิตจากภาคเกษตรกรรมยังคงมีสัดส่วนค่อนข้างสูงในช่วงทศวรรษแรกของการพัฒนาและเริ่มลดลงเมื่อเข้าสู่ทศวรรษที่สอง กล่าวคือ พ.ศ.2503 สัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรมร้อยละ 39.8 และลดลงเป็นร้อยละ 17.6 ในพ.ศ.2530 ขณะที่ภาคบริการยังคงมีผลผลิตอยู่ในระดับสูงตลอดมาและมีแนวโน้มสูงขึ้น คือ จากเดิมร้อยละ 46.7 พ.ศ.2503 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 57.9 ในพ.ศ.2530 ส่วนภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้าทั้งในแง่ผลิตภาพและการจ้างงานดังตารางที่ 2.3 นอกจากนี้นโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลในช่วงดังกล่าว ทั้งนี้พบว่ามูลค่าการนำเข้าสินค้าที่ต้องเสียภาษีเป็นจริงสูงถึง 1,265 ล้านบาทในพ.ศ.2508 แต่ภาษีที่เสียจริงเพียง 19.4 ล้านบาทเท่านั้น และแนวโน้มที่ว่ายิ่งยอดการนำเข้าสินค้าประเภทหนึ่งที่ได้รับส่งเสริมมียอดสูงขึ้นเท่าไรภาษีที่ได้รับการลดหย่อนที่ต้องเสียให้กลับลดลงมากเท่านั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐได้สูญเสียรายได้เป็นอย่างมากจากนโยบายดังกล่าวนี้ดังตารางที่ 2.4 ขณะที่การลงทุนส่วนใหญ่มาจากประเทศที่มีผลประโยชน์ร่วมกันมานานทั้งระหว่างรัฐ หรือคู่รัฐประเทศที่สามกับบริษัทข้ามชาติ ทั้งนี้นับตั้งแต่ประกาศนโยบายส่งเสริมการลงทุน พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาลงทุนในไทยมากที่สุดติดต่อกันเป็นเวลาเกือบทศวรรษ และการลงทุนจากญี่ปุ่นแทรกเข้ามาในช่วงต้นทศวรรษที่สองของการพัฒนา ดังตารางที่ 2.5

ภาคเกษตรกรรม ปัญหาสำคัญของการผลิตทางการเกษตรกรรมในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 อยู่ที่การขยายตัวและการขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้เพราะมีพื้นที่เพาะปลูกจนวนมาก ทำให้รัฐบาลสมัยนั้นจึงพยายามเพิ่มจำนวนประชากร โดยหวังให้ผลผลิตข้าวออกสู่ตลาดที่ขยายตัวสูงขึ้นในเวลานั้น จึงเกิดการเพิ่มการผลิตโดยการขยายพื้นที่เพาะปลูกแทนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (Productivity) ขณะเดียวกันเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นแต่พื้นที่สำหรับการเพาะปลูกมีน้อยลงจึงทำให้เกิดปัญหาสังคมเศรษฐกิจในภาคการเกษตรตามมามากมาย แต่หลังจาก พ.ศ.2518 เป็นต้นมา ปัญหาในภาคการเกษตรต้องเผชิญมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มจำนวนของประชากร และพื้นที่เพาะปลูกไม่สามารถขยายได้อีก จึงเป็นปัญหาประกอบกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินต่ำกว่าประสิทธิภาพ (Under Productivity) และมีพืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย และปอ พืชทั้ง 4 ชนิดใช้พื้นที่เพาะปลูกรวมกันมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะข้าวมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมากจากเดิม 37.0 ล้านไร่ในพ.ศ.2503 เพิ่มขึ้นเป็น 62.8 ล้านไร่ในพ.ศ.2522 ดังตารางที่ 2.6 ขณะที่ประสิทธิภาพการผลิตมีค่อนข้างต่ำ ผลผลิตเพิ่มเพราะการขยายพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่การเพาะปลูกพืช 6 ชนิดที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ยางพารา ข้าวโพด ปอ อ้อย มันสำปะหลัง และปอในระหว่างพ.ศ.2503-2522 พบว่าผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยมีการพึ่งพาตลาดอากาศเป็นปัจจัยหลัก

1 เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย, (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2528)

ในการเพาะปลูกเพราะขาดระบบชลประทานที่เพียงพอจึงทำให้ผลได้น่าทว่าระดับ นอกจากนี้แล้ว การลงทุนของรัฐบาลในการพัฒนาภาคการเกษตรนั้นมียกเว้นบ้างน้อย จากประวัติการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ จะพบว่าแต่ละประเทศมีความโน้มเอียงในการพัฒนาโดยการเอาโรคเอาเปรียบภาคการเกษตรแทบทั้งนั้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในขณะนี้เป็นที่ยอมรับของทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่วไป และผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะถูกกระจายไปสู่ภาคเกษตรกรรมอีกครั้งหนึ่ง สำหรับประเทศไทยไม่ได้เป็นเช่นนั้น ภาคเกษตรกรรมยังคงเป็นฐานรองรับในการพัฒนาอยู่ที่ ดอกผลที่เกิดจากการพัฒนาไปสู่ภาคนี้ค่อนข้างเชื่องช้า รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลเองไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาในภาคนี้แต่อย่างใดเช่น ระบบชลประทานหรือการลงทุนทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ขณะที่ราคาพืชผลทางการเกษตร รัฐบาลคานนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของผู้บริโภคและหารายได้เข้ารัฐบาลเป็นหลักแทนการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรอย่างจริงจัง เช่น ราคาข้าวรัฐบาลได้ควบคุมปริมาณข้าวที่ส่งออกด้วยมาตรการหลายชนิด เช่น การจำกัดโควตาการส่งออก การเก็บภาษีข้าวที่ส่งออกในรูปของค่าพรีเมียมข้าว อกรขายออกและข้าวสำรอง มาตรการเหล่านี้จะมีผลกระทบโดยตรงต่อราคาข้าวภายในประเทศและชาวนาผู้ผลิตข้าวซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากตารางที่ 2.7 แสดงให้เห็นว่าเมื่อรัฐบาลเก็บค่าพรีเมียมข้าวได้ทำให้ราคาในประเทศที่ซื้อจากชาวนาลดต่ำลง เช่น ในพ.ศ. 2507 ส่งข้าวออกขายต่างประเทศ 1.9 ล้านตันราคาข้าวเฉลี่ยต่อตัน 2,238 บาท มูลค่ารวมทั้งสิ้น 4.4 พันล้านบาทเมื่อรัฐบาลประกาศเก็บค่าพรีเมียมข้าวราคาข้าวลดต่ำลงเหลือเพียง 658 บาทต่อตันเท่านั้น ผลดังกล่าวนี้ทำให้ชาวนาได้รับความเสียหายจากนโยบายนี้ของรัฐบาล เพราะทำให้ราคาข้าวในประเทศถูกกว่าที่ควรจะเป็นและทำให้ชาวนาขายข้าวได้ในราคาที่ต่ำด้วย นโยบายของรัฐบาลเหล่านี้เป็นผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคแต่เป็นผลเสียต่อชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ส่วนปัญหาการขยายตัวของภาคการเกษตร ภาคการเกษตรเจริญเติบโตช้าก่อให้เกิดปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อีกทั้งยังมีผลกระทบโดยตรงต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

ภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาประเทศนั้นเริ่มจากการผลิตทางด้านเกษตรไปเป็นการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมโดยหวังว่าภาคอุตสาหกรรมจะช่วยให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น อันจะทำให้เกิดความกินดีอยู่ดีของประชาชนซึ่งการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถเดินตามรอยประเทศพัฒนาแล้วเพราะ ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถขยายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีข้อจำกัดของตลาดภายในประเทศและความสามารถในต่างประเทศ รวมทั้งภาวะการกีดกันทางการค้าและการแข่งขันสูงขึ้นของประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน นอกจากนี้ภาคอุตสาหกรรมยังขยายตัวค่อนข้างช้า ทำให้ไม่สามารถระบายแรงงานภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมได้ จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ใช้กลยุทธ์การพัฒนาที่มีสองลักษณะ คือ การพัฒนาที่มุ่งจากภายใน (Inward-Looking Development) และการพัฒนาที่มุ่งจากภายนอก (Outward-Looking Development) ทั้งนี้นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงประเทศในลาตินอเมริกาและเอเชียได้นำกลยุทธ์ดังกล่าวนี้มาใช้ ด้วยการดำเนินการผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมประเภททดแทนการนำเข้า ส่งผลให้มีการเร่งรัดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ การผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าเป็นการผลิตสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภคเป็นหลัก ขนาดการผลิตค่อนข้างเล็ก แรงงานที่ใช้ผลิตเป็นแบบไร้ฝีมือ เทคนิคการผลิตค่อนข้างต่ำ ความสามารถในการผลิตสินค้ายังคงมีอยู่ในระดับที่ต่ำ ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงหันไปเน้นการผลิตสินค้าประเภท

อุปโภคบริโภคคงทนถาวร เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ เครื่องจักรกลและสินค้าชั้นกลาง (Intermediate Products) กระบวนการผลิตสินค้าดังกล่าว ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องเผชิญกับข้อจำกัดของตลาดภายในประเทศยิ่งกว่านั้น ยังมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานที่มีความเชี่ยวชาญ ใช้วิทยาการผลิตที่สูงและสลับซับซ้อนตลอดจนมีความโน้มเอียงที่จะใช้เครื่องมือประเภททุนสูง (Capital Intensive) การใช้กลยุทธ์มุ่งจากภายใน (Inward-Looking) โดยหน่วยผลิตที่มีต้นทุนสูงยังคงดำรงอยู่ได้โดยใช้มาตรการคุ้มครองอย่างมากมาย นำไปสู่การขาดการปรับปรุงเทคนิคในการผลิตและคุณภาพของสินค้า ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงต่อความสามารถในการส่งออก นอกจากนี้สินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกก็พลอยได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างดี สามารถขายสินค้าภายในประเทศได้ในราคาสูงกว่าการส่งออกที่ขยายตัวในลักษณะช้าลง (Slow Down) อันมีผลกระทบต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศการพัฒนาที่มุ่งสู่ภายนอก (Outward-Looking) เป็นการปรับเปลี่ยนระบบการให้แรงจูงใจในการส่งออกเป็นมาตรการที่เน้นการคุ้มครองให้ดำเนินต่อไป แต่จะให้เป็นตามความจริงมากขึ้น เช่น การปรับเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนให้มีความคล่องตัวและเป็นอัตราที่มีความเหมาะสม ด้านการส่งเสริมการผลิตสินค้าส่งออกมักจะเป็นสินค้าที่ใช้สัดส่วนแรงงานสูง (Labour Intensive) ถ้าหากพิจารณาภาคอุตสาหกรรมจากมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ปรากฏว่าภาคนี้สร้างผลผลิตประมาณร้อยละ 16 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติในช่วงทศวรรษของการพัฒนาเท่านั้น ส่วนการจ้างงานในภาคนี้มีในระดับต่ำและยังคงดำรงสภาพดังกล่าวนี้ตลอดจนถึง พ.ศ. 2530 ดัง ตารางที่ 2.3 แสดงให้เห็นว่า การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมของไทยมีปัญหา โดยไม่สามารถรองรับแรงงานจากภาคเกษตรได้นับเป็นความอ่อนแอในภาคอุตสาหกรรมโดยแท้จริง โครงสร้างการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของคนภายในประเทศ นอกจากนี้จากการขยายตัวของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมระหว่าง พ.ศ. 2503-2521 มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 11.1 ต่อปีเท่านั้นโดยผลผลิตส่วนใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการในประเทศเป็นหลักดังตารางที่ 2.8 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากอุตสาหกรรมที่สำคัญ 5 ประเภท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอ ในพ.ศ. 2503 มีสัดส่วนการผลิตถึงร้อยละ 71.0 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม แม้ว่าในพ.ศ. 2508 อุตสาหกรรมทั้ง 5 มีสัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 68.0 และใน พ.ศ. 2521 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 59.0 อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมประเภท เครื่องดื่ม สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอยังคงมีมูลค่าการผลิตในระดับที่สูง ขณะที่ผลิตภัณฑ์อาหารและยาสูบมีสัดส่วนการผลิตลดลง มีผลทำให้อุตสาหกรรมประเภทที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีระดับสูงมีความสำคัญมากขึ้น อันเป็นผลจากพัฒนาการอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และการร่วมทุนกับต่างประเทศ หรือเมื่อพิจารณาอัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมแต่ละประเภท พบว่าอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการผลิตสูงขึ้นนั้น มีอัตราการขยายตัวที่สูงมาก สำหรับอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเลียม อุตสาหกรรมยาง อุตสาหกรรมกระดาษ อุตสาหกรรมเครื่องจักร และอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้า จะมีอัตราการขยายตัวสูงกว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของภาคอุตสาหกรรม และถ้าพิจารณาโครงสร้างการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมพื้นฐานที่ทำให้ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวและสร้างงานแก่ประชาชนนั้น ส่วนมากยังเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานและวัตถุดิบภายในประเทศเป็นสำคัญ ส่วนอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีสูงนั้นไม่ค่อยมีส่วนช่วยในการจ้างงานและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินกลยุทธ์เพื่อทดแทนการนำเข้าของรัฐบาลที่ผ่านมา นั้น ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในประเทศไทยส่วนมาก จะเป็นเพราะการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ และเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานภายในประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมมีผลสืบเนื่องโดยตรงจากนโยบายภาษี และส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลด้วยทั้งนี้ พิจารณาได้จาก ประการแรก ก่อนการใช้อุณหภูมิส่งเสริมการลงทุนและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เริ่มพ.ศ. 2504 นั้น อัตราภาษีสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้าจากต่างประเทศอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากรัฐบาลต้องการรายได้มาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศในระยะเริ่มแรก จึงเก็บภาษีสินค้าเข้าในอัตราที่สูง จึงเป็นสาเหตุให้เกิดอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ดังตารางที่ 2.4 ประการที่สอง นโยบายภาษีเริ่มมีผลจริงจึงเมื่ออุณหภูมิการลงทุนของไทยเริ่มใช้ในพ.ศ. 2504 ทั้งนี้ นอกจาก จะใช้ภาษีศุลกากรเป็นกำแพงป้องกันการนำเข้าจากต่างประเทศแล้ว ยังคงจำกัดการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมบางประเภท และมีการลดหย่อน หรือยกเว้นภาษีศุลกากรในการนำเข้าเครื่องจักรและวัตถุดิบเข้าประเทศด้วย การยกเว้นภาษีรายได้นิติบุคคล ภาษีการค้าระยะเวลาหนึ่ง และการให้สิทธิพิเศษอื่นๆ ประการที่สาม มาตรการของรัฐบาลในอันที่จะใช้เครื่องมือทางด้านภาษีอากรในการส่งเสริมการลงทุน รัฐบาลได้ให้สิทธิพิเศษ ทำให้สามารถลดการพึ่งพาการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศได้มาก และตั้งแต่ พ.ศ. 2503-2514 สามารถลดการพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศได้มาก และตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาสัดส่วนดังกล่าวจึงลดลง ขณะที่สินค้าประเภทเครื่องจักร และเคมีภัณฑ์ยังคงมีการนำเข้าในอัตราที่สูง

2.7.3 ด้านสังคม

ส่วนด้านสังคมนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ นโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาที่ขาดดุลยภาพ ได้ก่อให้เกิดช่องว่างทางสังคมระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทจึงมีการกล่าวอย่างกว้างขวางในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ว่า " ยิ่งพัฒนามากเท่าใด ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทยิ่งมากขึ้นเท่านั้น " ดังนั้นสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงจึงเป็นผลอันเกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นผลจากความเปราะบางของระบบทุนนิยมจนกลายเป็นกระแสอาชญากรรมในมิติการพัฒนาอย่างเป็นระบบ¹ และมีความเกี่ยวพันสัมพันธ์กันกับปัจจัยในด้านต่างๆ ที่ยอมให้ทุนให้ถูกเปลี่ยนแปลงนำไปใช้ประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมเรียกกระบวนการดังกล่าวนี้ว่า การสะสมทุนขั้นต้นอันเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดทุนนิยมในยุโรป² และยังทำให้การพัฒนาแบบทุนนิยมจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาหลักสำหรับประเทศไทย ส่วนด้านการศึกษาได้รับการส่งเสริมอย่างมากทั้งระดับต้น ระดับกลาง จนถึงระดับสูงมีขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อาทิ การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น นอกจากนี้การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อให้เกิดผลดีบางอย่างแก่เจ้าของที่ดิน นักธุรกิจ และนายทุน ขณะที่ชาวชนบทโดยทั่วไปแล้ว กลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบ

¹ ปีเตอร์ เบลล์, รัฐไทย: พัฒนาการของระบบทุนนิยมกับชนบทไทย, (ในอนุสัญญาขงคกุล บรรณาธิการ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 85-89.

² Marx, Capital, vol 1, Chapter 26-32 (in Anthony Giddens, Capitalism and Modern Social Theory, Cambridge University Press, 1971), pp. 46-64.

ทางด้านลบทั้งการล้มละลาย อันเนื่องมาจากการสูญเสียที่ดินทำกิน¹ มาตรการหลายอย่างของรัฐบาล ได้มีผลต่อสถานะความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในชนบท เช่น กรณีการเก็บค่าพรีเอมิอัมข้าวของรัฐบาลได้ ทำให้ระดับราคาข้าวภายในประเทศต่ำกว่าราคาข้าวในตลาดโลก² สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาของรัฐทั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 ยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม และข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งใช้บริโภคและขายในตลาด นอกจากนี้แล้วอีกประการหนึ่งนั้น เนื่องจากรัฐบาลมุ่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้ความสำคัญทางด้านเกษตรกรรมจึงถูกละเลย ดังจะเห็นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตั้งแต่ฉบับแรกเป็นต้นมา จะเห็นการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ การสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และนโยบายการส่งเสริมการลงทุนในด้านต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเอื้ออำนวยให้บังเกิดผลในภาคอุตสาหกรรมทั้งสิ้น แน่แน่นอนว่าการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการส่งเสริมให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศ ซึ่งวางรากฐานตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้น ได้ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตแก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวมอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี แต่เนื่องจากระบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของต่างชาติมากกว่า ดังนั้นภาคเกษตรกรรมจึงไม่อาจพึ่งพาได้ เพราะการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมไม่ได้ช่วยให้การผลิตในภาคเกษตรกรรมมากนัก ตรงกันข้ามกลับก่อให้เกิดการผูกขาดด้านเงินทุน ขณะเดียวกันเทคโนโลยีตกอยู่ในมือของบริษัทข้ามชาติ³ นอกจากนี้ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมานั้น แยกไม่ออกจากการใช้จ่ายทางด้านทหารของสหรัฐอเมริกาซึ่งเข้ามาใช้ในฐานะทัพในการทาสงครามกับเวียดนาม ลาว และกัมพูชา เมืองต่างๆ อันเป็นที่ตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา กลายมาเป็นแหล่งจ้างงานอีกแห่งหนึ่งโดยเฉพาะธุรกิจกลางคืน ค่าใช้จ่ายทางการทหารของสหรัฐอเมริกา และการไหลเข้าของเงินทุนต่างประเทศ มีส่วนช่วยชดเชยการขาดดุลทางการค้าขึ้นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการที่อุตสาหกรรมใหม่ๆ สิ่งวัตถุดิบและเครื่องจักรอุปกรณ์การผลิตต่างๆ เข้ามาเพื่อผลิตสินค้าและด้วยรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการทหารซึ่งถือว่าการแสดงออกใดๆ ที่ไม่พึงพอใจเป็นสิ่งที่มีคณิกณาย และอาจถือได้ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ได้โดยง่ายในยุคเผด็จการทหารนี้คำว่า "คอมมิวนิสต์" ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญอีกอย่างหนึ่งของรัฐในการปราบปรามประชาชน และคำคุณความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้รัฐบาลสามารถละเลยความขัดแย้งทางการเมืองและปัญหาสังคมที่เกิดจากฐานทัพอเมริกา ตลอดจนช่องว่างทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวออกไประหว่างสังคมคูบริโกล์ที่มีคั้งของกรุงเทพมหานครกับชนบทที่ยากจน อย่างไรก็ตามที่กล่าวนี้ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยเฉพาะผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้มีผลต่อสังคมอย่างมากเช่น การจ้างงานมีการกระจายตามภาคเศรษฐกิจต่างๆ ดังตารางที่ 2.9 สัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 82.4 พ.ศ. 2503 อุตสาหกรรมร้อยละ 4.2 บริการร้อยละ 13.4 จนถึงพ.ศ. 2521 การจ้างในภาคเกษตรกรรมลดลงเป็นร้อยละ 73.9 อุตสาหกรรมเพิ่มเป็นร้อยละ 8.7 และบริการร้อยละ 17.4 ตามลำดับ

¹ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนาร่วมสมัย, (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 22-26.

² รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยพรีเอมิอัมข้าว, (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526)

³ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-28.

2.8 บทบาทของต่างประเทศกับการพัฒนาประเทศไทย

2.8.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์กับไทยมาเป็นเวลานาน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาบทบาทของสหรัฐอเมริกามีความสำคัญต่อไทยอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และอุดมการณ์ จากการศึกษาของอุกฤษฏ์ บัทมานันท์ได้ชี้ถึงสาเหตุที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามไว้อย่างน่าฟังว่า "...เป็นเพราะการก่อตัวของระบบสังคมนิยมจีนของสหภาพโซเวียต ทำให้กลายเป็นอุดมการณ์ที่ขัดแย้งกับระบบทุนนิยมที่นำโดยสหรัฐ ดังนั้นสหรัฐจึงต้องห่วงและรักษาบทบาทหน้าของตนไว้ ด้วยการให้ความช่วยเหลือประเทศที่มีแนวคิดเดียวกันกับตน โดยผ่านกลไกที่ตนสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ธนาคารโลก (International Bank Reconstruction Development : IBRD) และ IDA (International Development Association) องค์กรดังกล่าวจะเป็นแหล่งเงินทุนให้การช่วยเหลือ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการค้าและการลงทุนโดยเสรีเกิดขึ้น รูปธรรมดังกล่าวคือ การเสนอเงินให้เปล่าตามแผน Marshall Plan แล้วอีกทางหนึ่งคือ การเสนอแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจให้ประเทศต่างๆ เพื่อให้เป็นนโยบายเศรษฐกิจแบบเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยมีธนาคารโลกเป็นผู้วางแผนด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญของตนไปช่วยในการวางแผนประเทศต่างๆ ในเวลาเดียวกันถึง 16 ประเทศ ซึ่งกรณีของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น สหรัฐอเมริกามีความกังวลใจต่อสถานการณ์เวลานั้นมาก เนื่องจากการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ สงครามในคราบสมุทราเกาหลี และสงครามในคาบสมุทรอินโดจีน สหรัฐจึงได้จัดส่งคณะทูตพิเศษสองชุดเข้ามาประเมินสถานการณ์¹ คณะทูตที่นำโดยนายโรเบิร์ต กริฟฟิน ได้เสนอแนวทางการช่วยเหลือการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคแถบนี้ ประกอบด้วย เวียดนาม อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย ซึ่งประเทศไทยที่นำโดยจอมพล. ฟิลดสงคราม ได้ลงนามความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของไทยในเวลาต่อมา..."¹ จึงกล่าวได้ว่า สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองไทยสำคัญอย่างยิ่งนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา และเป็นปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทั้งนโยบายทางเศรษฐกิจ และการเมือง

¹ อุกฤษฏ์ บัทมานันท์, อิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศและรัฐบาลต่างประเทศที่มีต่อนโยบายเศรษฐกิจไทย : กรณีศึกษาว่าด้วยอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา, (ในทฤษฎีการพึ่งพิงกับสังคมเศรษฐกิจไทย โดยรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และคณะ บรรณาธิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 233-235.

* เรื่องเดียวกัน, คณะทูตพิเศษสองชุด ชุดแรกมาโดย นายฟิลิปป์ เวสลีย์ เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อยืนยันความตั้งใจของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการต่อต้านการแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ และชุดที่สอง นำโดยนายโรเบิร์ต กริฟฟิน เข้ามาเสนอแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเปิด โดยผ่านการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกามีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ความสัมพันธ์ของสองประเทศอยู่ภายใต้การทาสอิศตฤคา 4 ฉบับ และความตกลงอีก 19 ฉบับ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความแนบแน่นยิ่งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง¹ ความสัมพันธ์ทั้งสองรัฐนักวิชาการส่วนใหญ่ จะมองว่าเป็นผลอันเกิดจากภาวะสงครามเย็นเป็นสาเหตุหลัก² และมีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่ง ได้พยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวในเชิงระบบโครงสร้างครอบคลุมทั้งมิติทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม³ ผลอันเกิดจากสงครามโลกได้ส่งผลต่อความเป็นศูนย์กลางของระบบทุนนิยม จากเค็มศูนย์กลางของระบบอยู่ที่ยุโรปตะวันตกเคลื่อนย้ายมายังประเทศสหรัฐอเมริกาแทน ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกามีฐานะได้เปรียบประเทศอื่น เนื่องจากเป็นประเทศที่ได้รับความสูญเสียจากสงครามค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตามหลังสงครามครั้งนั้นนอกจากจะมีผลต่อความเป็นผู้นำของระบบทุนนิยมแล้ว ยังมีผลต่อความเชื่อในอุดมการณ์ทางการเมือง การปกครอง และด้านเศรษฐกิจอีกด้วย ระบบสังคมนิยมคือผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ นับเป็นความท้าทายต่อระบบทุนนิยมซึ่งเป็นระบบหลักในช่วงก่อนสงครามโลก ระบบสังคมนิยมภายใต้การนำของประเทศสหภาพโซเวียต ได้พัฒนาขึ้นมาเท่าเทียมกับประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร และด้านต่างประเทศ การแข่งขันเป็นไปอย่างเข้มข้นทุกภูมิภาคของโลก ฝ่ายทุนนิยมนอกจากจะรักษาความเป็นผู้นำของตนไว้แล้ว ยังต้องเสริมสร้างและขยายระบบทุนนิยมให้เป็นสากลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเทศที่ได้รับเอกราชใหม่จึงมักได้รับการช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศทั้งจากความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเอง และความช่วยเหลือที่ผ่านองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ

2.8.2 ธนาคารโลก (World Bank)

บทบาทขององค์การระหว่างประเทศที่มีต่อประเทศไทย นับเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ดังที่กล่าวมาแล้ว จากการศึกษาของกฤษ เทียมกันจัตต์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า บทบาทของธนาคารโลกมีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการบริหารการพัฒนาประเทศและการบริหารราชการแผ่นดินของไทยอย่างแนบแน่น อิทธิพลของธนาคารโลก มีผลต่อการกำหนดรูปแบบของรัฐและการพัฒนาการเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศไทย ภายใต้อุดมการณ์ สองมิติ คือ หนึ่ง การส่งเสริมอุดมการณ์ทุนนิยมเพื่อจัดหรือระงับการพัฒนาการของทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism) ในประเทศที่ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2500 และเพื่อเตรียมหนทางสำหรับการลงทุนจากต่างประเทศ สอง องค์การเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และประเทศมหาอำนาจในค่าย

¹ แคมสุข นุ่นนนท์, ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง, (สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, 2525)

² นักวิชาเหล่านี้ อาทิ Frank C. Darling David A. Wilson Wiwat Mungkandi และ William Warren.

³ นักวิชาที่ไว้ได้แก่ Peter Bell, Pasuk Phongpaichit, Grit Permtanjit และ Silcock.

ทุนนิยมต้องการเสริมสร้าง ประเทศไทยให้เป็นตัวอย่างของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแนวทางของระบบทุนนิยม เพื่อให้เป็นปราการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในพื้นที่เอเชียอาคเนย์¹ ทั้งนี้บทบาทของธนาคารโลกมีแบบแผนให้การช่วยเหลือจากต่างประเทศ (Foreign Aid) ในรูปของเงินให้กู้ และคำปรึกษา ซึ่งประเทศไทยได้รับผลกระทบโดยเฉพาะบทบาทของรัฐในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง แบบแผนหรือกลไกดังกล่าวก่อให้เกิดแรงผลักดันให้รัฐบาลไทยกำหนดนโยบายพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการลงทุนของเอกชนในสาขาการผลิตต่างๆ และได้ส่งเสริมให้เกิดโครงสร้างของการพึ่งพาที่รัฐมีต่อกระบวนการสะสมทุนของเอกชน และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เหตุผลของแนวทางปฏิบัติขององค์การเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีมติดังที่กล่าวมา และจากการศึกษาของกฤษฎ ได้ชี้ว่า การให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศไม่ว่าจะในรูปความช่วยเหลือทางเทคนิค หรือเงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศ หรือรัฐบาลต่างประเทศมีความสำคัญไม่เพียงแต่ การสร้างความสัมพันธ์หรือพันธะผูกพันของระบบเศรษฐกิจไทยกับระบบทุนนิยมโลกเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กับกำหนดรูปแบบของรัฐ ตลอดจนการจัดระเบียบองค์การของระบบราชการไทยอีกด้วย² โดยสามารถกำหนดบทบาทและหน้าที่ของรัฐไทย ในกระบวนการบริหารการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกเหนือไปจากการให้ความช่วยเหลือหรือเงินกู้เพื่อการพัฒนาแล้ว ในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วยขอบข่ายการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐบาลไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่างๆ ครอบคลุมถึง 2 ประการ ประการแรก ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการวิจารณ์นโยบายเศรษฐกิจของไทย โดยเฉพาะการแทรกแซงของรัฐบาลไทยในระบบเศรษฐกิจ ประการที่สอง การให้เงินกู้แก่รัฐบาลไทยเพื่อการบริหารพัฒนาด้านนโยบายและกลยุทธ์ที่ธนาคารโลกเสนอแนะ

จึงกล่าวได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาและองค์การระหว่างประเทศ นับเป็นปัจจัยจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อประเทศไทยอย่างยิ่ง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีแบบแผนการดำเนินงานที่เหมือนกัน หรืออุดมการณ์เดียวกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบยิ่งทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจควบคู่กัน ภายใต้การกำหนดบทบาทของประเทศมหาอำนาจทุนนิยม

2.9 การกำเนิดนโยบายเศรษฐกิจไทย

หลังการรัฐประหารประมาณสี่เดือนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ล้มปวดยและต้องเดินทางไปรักษาตัวที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ณ โรงพยาบาลวอเตอร์ริด โดยไปในฐานะแขกส่วนตัวของประธานาธิบดีไอเซนฮาวทำให้ผู้ทั้งสองมีความสัมพันธ์แนบแน่นขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดปฏิบัติและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในประเทศไทย โดยเริ่มจากการหาคนร่วมงานเพื่อสรรสร้าง

¹ กฤษฎ เพิ่มทันจิตต์, อิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศและรัฐบาลต่างประเทศที่มีต่อนโยบายเศรษฐกิจไทย ; กรณีศึกษาว่าด้วยธนาคารโลก, (ในทฤษฎีการพึ่งพากับสังคมเศรษฐกิจไทยโดยรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์และคณะบรรณาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 130-135.

² เรื่องเดียวกัน.

ตามแนวคิดของตนเองให้ประสบความสำเร็จ ด้วยการเข้าพบผู้นำคนสำคัญของสหรัฐหลายคน¹ ผลของการเข้าพบครั้งนั้น ได้สร้างความพอใจให้กับฝ่ายรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างมากโดยเฉพาะวิธีการต่อต้านคอมมิวนิสต์ จนสหรัฐอเมริกาถึงกับพร้อมให้การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์เข้ามามีอำนาจและดำเนินตามแผนการที่ได้เสนอ โดยสหรัฐอเมริกาได้เสนอหลักการในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเปิดให้มีการลงทุนของภาคเอกชนจากต่างประเทศให้แก่จอมพลสฤษดิ์ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนหลังจากการเจรจาจอมพลสฤษดิ์ได้โทรเลขมาถึงจอมพลถนอม กิตติขจรให้จัดส่งพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 มาให้เพื่อศึกษาพิจารณารายละเอียดข้อบังคับต่างๆ ให้เหมาะแก่การลงทุนของภาคเอกชนจากต่างประเทศ ภายหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบข้อเสนอของแต่ละฝ่ายแล้ว จอมพลสฤษดิ์ก็เริ่มดำเนินแผนการปฏิวัติที่วันหนึ่งเดล (Sunning Dale) ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ โดยมีผู้ร่วมวางแผนจำนวนหนึ่งประกอบด้วย พล.อ.อ.บุญชู จันทรเบกษา พล.อ.อ.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร นายสงวน จันทรสาขา นายพงษ์สวัสดิ์ สร้อยทัย หลวงวิจิตรวาทการ นายสุนทร หงส์ลดารมภ์ พันเอกถนัด คอมันตร์ ในการร่างแถลงการณ์สำคัญ ในการปฏิวัติ²

ในประกาศคณะปฏิวัติฉบับต่างๆ มีทิศทางตอบสนองสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างดีโดยเฉพาะประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 ที่มีเนื้อหาต่อต้านคอมมิวนิสต์³ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11 ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชาติ⁴ และประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 ที่เน้นให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนโดยรัฐเป็นเพียงให้การสนับสนุนเท่านั้น⁵ นอกจากนี้ยังมีประกาศของคณะปฏิวัติอีกหลายฉบับที่พยายามทำตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา และอีกด้านหนึ่งจอมพลสฤษดิ์ รัชชัค ได้นำเอารายงานที่ธนาคารโลกได้เข้ามาทำการสำรวจแล้วหาเสนอต่อรัฐบาลไทยมีชื่อว่า "โครงการพัฒนาของรัฐสำหรับประเทศไทย" มาปรับปรุงและใช้เป็นแม่แบบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่หนึ่ง โดยแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อกำกับดูแลงานนี้โดยเฉพาะเรียกว่า "สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ" เพื่อทำหน้าที่ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและยังได้ตั้งหน่วยงานขึ้นมาสนับสนุนอีกสองหน่วยงาน คือ คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะพิจารณาการขอรับส่งเสริมการลงทุนของผู้ลงทุน ส่วนอีกหน่วยงานหนึ่ง คือ สำนักงบประมาณ ซึ่งเป็นหน่วยงานในการจัดสรรงบประมาณการรายรับรายจ่ายของรัฐบาลในแต่ละปี นอกจากนี้แล้ว จอมพลสฤษดิ์ ได้ทำการปรับปรุงสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว และสามารถควบคุมได้อย่างเต็มที่ ในระหว่างพ.ศ. 2502 ถึง 2503 จอมพลสฤษดิ์ ได้จัดตั้งและโอนหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งสิ้น 22 หน่วยงาน⁶

¹ อุกฤษณ์ ปัทมานันท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 252-253 กล่าวถึงหนังสือสำนักงานผู้บัญชาการทหารสูงสุด (ลับเฉพาะที่ 5641/2501 ถึงนายกรัฐมนตรี เรื่องการเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2501)

² หนังสือพิมพ์สารเสรี ฉบับวันที่ 8 พฤศจิกายน 2501

³ ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 วันที่ 27 ตุลาคม 2501

⁴ ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 วันที่ 22 ตุลาคม 2501

⁵ ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 103 วันที่ 4 ตุลาคม 2501

⁶ วรรัชฎา ตันติรัศมิ์ไพศาล, กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชัค, (วิทยานิพนธ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 101-102.

รัฐบาลที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ จะได้ดำเนินขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศให้เป็นไปอย่างเสรีด้วยความรีบเร่ง ตามคำแนะนำของสหรัฐอเมริกาหลายอย่าง เช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503¹ ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ การให้สิทธิประโยชน์กับการลงทุนของเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้ ยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักร วัตถุดิบและเครื่องมืออื่นที่ใช้ในการผลิต ฯลฯ สหรัฐอเมริกาแม้จะพอใจในความพยายามของรัฐบาลไทยที่กำลังดำเนินการอยู่² แต่ก็ไม่ทั้งหมด ทั้งนี้สหรัฐยังไม่พอใจในเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ให้แก่กันลงทุน จึงทำรายงานอีกฉบับเสนอต่อจอมพลสฤษดิ์ ธารีชื่อ ว่า Expanding Private Investment for Thailand's Economic Growth สาระสำคัญของรายงานฉบับนี้ จะเน้นการให้สิทธิประโยชน์แก่กันลงทุนเพิ่มเติมจากเดิมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธารีชื่อ ยอมรับข้อเสนอดังกล่าว และได้รับพรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมฉบับเก่าและประกาศใช้ใน พ.ศ. 2505 ซึ่งมาตราที่ 20 ระบุว่า "...เพื่อเป็นการส่งเสริมการลงทุนจากภาคเอกชนให้มากขึ้นรัฐบาลจึงยกเว้นอากรขาเข้าและภาษี การค้าสำหรับวัตถุดิบแก่อุตสาหกรรมทั้งประเภท ก ข และ ค เป็นเวลา 5 ปี³

จึงกล่าวได้ว่าบทบาทของต่างประเทศ ได้ก่อให้เกิดนโยบายเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐ แสดงถึงความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐจักรวรรดินิยมกับผู้นำทหารของประเทศโลกที่สาม จากประเด็นข้อโต้แย้งที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐจักรวรรดินิยมมีในระดับที่สูงจนไม่สามารถแยกได้ว่า นโยบายที่รัฐบาลออกนำมาใช้ปฏิบัติจะเป็นเจตนาarmacyที่แท้จริงของผู้นำรัฐไทย และหรือเป็นผลผลิตอันเกิดจากการครอบงำของรัฐจักรวรรดินิยมที่เข้าแทรกแซงต่อทิศทางการควบคุมสังคมโดยสะท้อนจากนโยบายค้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ หรือด้านการเมือง แม้ในเรื่องดังกล่าวจะมีข้อสังเกตจากนักวิชาการบางคน ว่าเป็นไปไม่ได้ที่ต่างประเทศจะสามารถกำหนดนโยบายของประเทศหนึ่งประเทศใดได้

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไทยจึงเป็นผลอันเกิดจากปัจจัยภายนอกกดดันให้ผู้นำรัฐบาลไทยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีอีกทั้งปัจจัยแวดล้อมอันเนื่องมาจาก ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศกดดันให้รัฐบาลไทยต้องตัดสินใจเลือกทางเดินตามกระแสในช่วงนั้น ประกอบกับปัจจัยภายในที่ผู้นำปฏิวัติต้องการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย จึงดำเนินการปรับเปลี่ยนกลไกรัฐและจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจขึ้นมารองรับเป็นจำนวนมาก อันเป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศในช่วงต่อมา

1 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 77 ตอนที่ 88 วันที่ 25 ตุลาคม 2503

2 หนังสือจากนายทวี บุญยเกตุ สำนักงานคณะกรรมการ เรื่อง การลงทุนฉบับที่ 512 /2502 ถึงพญา นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2502 และในกองกลาง กระทรวงอุตสาหกรรม หน้า กต.1.8 ค.9 เรื่องการเตรียมการต้อนรับคณะผู้แทนอเมริกา (อ้างจากอุกฤษณ์ บัณฑิตย์ หน้า 264)

3 ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 79 ตอนที่ 12 วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2505

2.10 สรุปภาพรวม

เพื่อเป็นภาพเบื้องต้นในการดำเนินการวิเคราะห์ในบทต่อไป จึงสรุปประเด็นเชิงโครงสร้าง ดังนี้

1) โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม นั้นระหว่างพ.ศ.2501-2506 ที่มีจอมพลสฤษดิ์เป็นผู้นำ การปกครองแบบพ่อขุนซึ่งได้แก่การใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครอง ทลายสถาบันและกลไกการเมืองแบบมีส่วนร่วมนับเป็นการหยกอยู่กับที่ในทางการเมือง ขณะที่ด้านเศรษฐกิจและสังคมได้มีการพัฒนาอย่างมากจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมขึ้น แต่การดำรงอยู่ในโครงสร้างอันประกอบด้วยราชการ และประชาชน เป็นไปอย่างมั่นคง ระหว่างพ.ศ.2506-2516 อำนาจได้ถูกถ่ายโอนมาที่จอมพลถนอมและคณะ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ขณะที่สถาบันการเมืองอยู่กับที่ จึงเป็นช่องว่างของสังคม และเมื่อภาคเศรษฐกิจเติบโตสูงขึ้น กลุ่มผลประโยชน์จึงมีมากขึ้นเป็นทวีจิงนำไปสู่ความขัดแย้งทั้งในระหว่างกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองด้วยกันเอง เช่นกลุ่มจอมพลถนอม-ประภาส-ณรงค์กับทหารกลุ่มอื่นและระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับกลุ่มหัวก้าวหน้า ที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ขณะที่นักธุรกิจต้องการเข้าไปมีส่วนทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง แต่ก็นับได้ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญในช่วงนี้ กระแสสังคมเหล่านี้ ทำให้จอมพลถนอมต้องประกาศให้มีการเลือกตั้งใน พ.ศ.2512 การเลือกตั้งไม่ได้มีผลทำให้ระบบการเมืองของไทยเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ภายหลังการเลือกตั้งพรรคการเมืองต่างๆ ได้สนับสนุนให้จอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปโดยมีพรรคสหประชาไทยเป็นฐานทางการเมือง แต่เนื่องจากภายในพรรคการเมืองต่างๆ ที่สนับสนุนรัฐบาลต่างเรียกร้องผลประโยชน์รูปแบบต่างๆ มากเกินกว่าที่รัฐบาลจะตอบสนองได้ทำให้จอมพลถนอมต้องทำการปฏิวัติในอีกสองปีต่อมา และกลับไปสู่ระบบเผด็จการทหารต่อไปจึงนับเป็นปรากฏการณ์ที่ไร้คุณภาพทางสังคมที่เกิดจากการพัฒนาประเทศ และความรู้คุณภาพดังกล่าวได้นำไปสู่ปฏิบัติการต่อต้านจากกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ที่สุด

2) ระบบการเมืองแบบพ่อขุน จะต้องอาศัยบุคลิกภาพของคนที่ใช้อำนาจซึ่งสามารถสร้างความนับถือเกรงกลัวแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งทหาร ข้าราชการ และนักการเมือง โดยสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองได้ อำนาจทางการเมืองของไทย หมายถึง อำนาจทางทหารซึ่งจอมพลสฤษดิ์มีคุณสมบัติที่กล่าวมาครบถ้วน นอกจากนี้ระบบพ่อขุนยังเน้นสร้างฐานเศรษฐกิจซึ่งเป็นที่มาแห่งอำนาจอีกด้านหนึ่งนอกจากอำนาจทางการเมือง อันที่จริงแล้วระบบพ่อขุนก็คือ ระบบอุปถัมภ์ซึ่งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากผู้ใต้อุปถัมภ์ ขณะที่พ่อขุนต้องสร้างพระเดชพระคุณ เช่น การให้ตำแหน่ง รางวัล และสิ่งของต่างๆ ในบางโอกาส เพื่อเป็นการผูกใจผู้อยู่ใต้การสนับสนุนด้วยเหตุนี้การมีฐานเศรษฐกิจที่ดีจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำทางการเมืองของไทย² ซึ่งปรากฏการณ์ที่กล่าวเกิดขึ้นนับตั้งแต่หลัง

1 ลิขิต ชีระเวคิน , วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรุงเทพมหานคร, 2535), หน้า 186.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 และทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้นในช่วงหลังพ.ศ. 2490 แม้ในช่วงนี้ ขบวนการทางการเมืองจะถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วใหญ่ ส่วนตั้งแต่พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ขบวนการเมืองกระจุกตัวอยู่กลุ่มเดียว ดังนั้น ขบวนการจึงดำเนินมาอย่างทางด้นเศรษฐกิจ เพื่อที่จะเสริมสร้างระบบพอขุนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่สำคัญของระบบพอขุนนั้นได้สร้างภาพในตัวบุคคลมากกว่าระบบ ทำให้เป็นปัญหาสำคัญในอันที่จะดำรงระบบนี้ไว้ได้เมื่อผู้ที่เป็นพอขุนขาดคุณสมบัติตามที่กล่าวมา ดังเช่น กรณีของจอมพลถนอมที่มีความประนีประนอมมากกว่าการใช้อำนาจของผู้นำตัดสินใจต่าง ๆ จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งทำให้ระบบพอขุนต้องสิ้นสุดลง

3) ภายใต้ระบบพอขุนการให้ความอุปถัมภ์แก่นักธุรกิจจึงเป็นเรื่องปกติ นักธุรกิจต้องการที่จะปกป้องให้การดำเนินธุรกิจของตนเองเป็นไปด้วยความสะดวก จึงมีการเชิญหน้าทางการเมืองระดับสูงโดยเฉพาะทหารและข้าราชการมาเป็นประธานกรรมการ กรรมการ และที่ปรึกษาของบริษัท ซึ่งในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์เป็นพอขุนนั้นจึงเกิดรูปแบบที่กล่าวนี้อยู่มาก โดยเฉพาะบรรดานายทหารระดับสูง ตลอดจนคนใกล้ชิดของจอมพลสฤษดิ์เอง แต่หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรมรูปแบบการอุปถัมภ์ระหว่างนายทหาร-ข้าราชการระดับสูงกับนายทุนยังคงมีอยู่ แม้ว่าในช่วงนี้จะมีผู้ให้การอุปถัมภ์หลายกลุ่มเช่น กลุ่มถนอม-ประภาส-ณรงค์ และทหารกลุ่มอื่นๆ แต่ความขัดแย้งระหว่างผู้นำไปสู่การสิ้นสุดระบบพอขุน การประสานประโยชน์ทางธุรกิจ จึงจะมีความพยายามจากกลุ่มถนอม-ประภาสในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งระบบพอขุน แต่ด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ¹ ที่เกิดจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา

4) จอมพลถนอม-ประภาส พยายามผลักดันให้พันเอกณรงค์ กิตติขจรซึ่งเป็นบุตรชายและบุตรเขยของนายพลทั้งสองเป็นผู้สืบทอดอำนาจทางการเมืองของตน ทำให้สร้างความไม่พอใจให้แก่บรรดาทหารระดับสูง และนอกจากนี้พันเอกณรงค์ได้ใช้อำนาจในฐานะรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) เข้าตรวจสอบและจับกุมนักธุรกิจที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายทหารระดับสูงกลุ่มอื่น ยิ่งกลายเป็นข้อขัดแย้งขยายมากขึ้นยิ่งซ้ำว่า จะมีการสอบสวนไปถึงนายทหารระดับสูงทำให้สถานการณ์ทางการเมืองมีความสั่นคลอน นับเป็นการบั่นทอนระบบพอขุนที่จอมพลสฤษดิ์สร้างไว้เป็นอย่างดี เหตุการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มถนอม-ประภาส-ณรงค์ กับกลุ่มอื่น จนไม่สามารถไกล่เกลี่ยประสานรอยร้าวหรือประนีประนอมกันได้

5) ขาดความชอบธรรมทางการเมืองของหมู่ปกครองกลุ่มนี้ เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจได้ รวมถึงความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนปัญหาการคอร์รัปชันที่มีอย่างมากในเวลาเดียวกัน ความชอบธรรมทางการเมืองนั้น ในระบอบการเมืองไทยไม่ค่อยมีความสำคัญเท่ากับการที่บุคคลนั้น ทนประโยชน์ให้กับประชาชนและประเทศชาติ ตามจารีตนิยมที่ปฏิบัติอันหมายถึงหน้าที่ใหญ่ๆ สามอย่าง คือ การประกอบพิธีการ การรักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันการรุกรานจากภายนอก²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188-189.

² Walter Vella, The Impact of The West on Government in Thailand. (Berkeley : University of California 1955, p.15.) อ้างจากลิขิต ธีรเวคิน, เรื่องเดิม.

6) การพัฒนาระบบทุนนิยมในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมจำลอง (Ersatz Capitalism) ซึ่งเป็นความอ่อนแอของทุนภายในประเทศ ภายหลังจากที่ทุนจากประเทศเจ้าอาณานิคมถอนตัวออกไป แม้ว่ารัฐจะพยายามสร้างฐานเศรษฐกิจด้วยทุนภายในภายใต้ นโยบายชาตินิยมก็ตามก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด กลายเป็นช่องว่างให้ทุนชาวจีนในประเทศเหล่านี้เข้ามามีบทบาทการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเวลาต่อมา นอกจากนี้ผู้นำประเทศ ทหาร ข้าราชการ และนักการเมือง มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่ไปแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นประเทศอินโดนีเซีย ไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ต่างมีลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น และเป็น "ทุนขุนนางเสียเอง" การศึกษาของ Yoshihara พยายามที่จะชี้ให้เห็นภาพการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่ามีลักษณะเป็นทุนขุนนางเช่นกัน เพียงแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามนัยของแต่ละประเทศเท่านั้น

ตารางที่ 2.3

ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) จากอุตสาหกรรมเศรษฐกิจ

ระหว่าง พ.ศ.2503-2530

(หน่วย : ร้อยละ)

รายการ	2503	2504	2508	2513	2518	2523	2526	2528	2529	2530
Agriculture	39.8	39.8	34.9	27.0	24.8	20.6	19.7	19.9	19.3	17.6
Mining	1.0	1.1	2.1	2.9	2.1	2.6	2.3	2.5	2.3	2.3
Manufacturing	12.5	12.6	14.2	16.0	19.9	21.7	21.6	20.7	21.6	22.2
Service	46.7	46.5	48.8	54.1	53.2	55.1	56.4	56.9	56.8	57.9
Construction	4.2	4.6	5.6	5.3	3.7	4.5	4.4	4.2	3.9	3.9
Electricity & Water										
Supply	0.4	0.4	0.8	1.0	1.6	2.0	2.3	2.5	2.7	2.8
Transport	na.	7.5	7.1	6.5	6.1	6.7	6.9	7.2	7.3	7.4
Trade	na.	15.2	16.5	17.4	17.1	16.9	16.2	16.3	16.5	17.1
Banking, Insurance										
Real Estate	na.	1.9	2.6	2.4	2.6	2.8	3.0	3.0	2.9	3.0
Ownership & Dwelling	na.	2.8	2.5	5.6	5.4	4.8	4.5	4.4	4.4	4.2
Public Administration	na.	4.6	4.3	4.4	4.7	5.4	5.7	5.4	5.3	5.2
Other Service	na.	9.6	9.5	11.5	11.9	12.3	13.4	13.9	13.9	14.2
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.5
การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศไทย
ระหว่าง พ.ศ.2498-2525

หน่วย : ล้านบาท

ปี.ศ.	การลงทุนรวมสุทธิ (มูลค่า)	อัตราการขยายตัว ทางเศรษฐกิจ	การลงทุนโดยตรงจากสหรัฐ		การลงทุนโดยตรงจากญี่ปุ่น	
			มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
2498	50.0					
2500	50.0					
2502	72.0					
2504	120.9	5.3				
2506	346.8	8.4	191.1	55.1		
2509	570.6	12.2	215.1	37.7	237.2	41.6
2511	1,239.7	9.0	657.9	55.5	181.1	14.6
2513	890.5	7.3	351.9	39.5	322.1	36.2
2515	1,427.1	4.1	619.6	43.4	340.8	23.9
2517	2,766.4	4.4	605.0	43.7	749.6	19.5
2519	1,614.1	9.4	445.1	27.6	424.2	26.2
2520	2,163.8	9.9	492.4	22.8	803.7	37.1
2521	1,204.8	10.4	516.2	43.3	686.7	56.7
2522	1,047.7	5.3	224.5	21.4	245.9	23.5
2523	3,815.8	5.8	730.3	19.1	902.3	23.6
2524	6,363.2	5.9	2,395.0	38.8	1,405.2	22.1
2525	4,338.6	5.4	843.6	19.6	1,016.5	23.4

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.6
ดัชนีที่ใช้บ่งชี้เศรษฐกิจ
ระหว่าง พ.ศ.2503-2522

(หน่วย : ล้านไร่)

ชนิดพืช	2503	2508	2513	2518	2522
ข้าว	37.0	41.0	46.8	53.2	62.8
ยางพารา	3.0	3.7	5.1	6.2	7.4
ข้าวโพด	1.8	3.6	4.8	7.8	8.7
ขอม	0.9	2.4	2.8	2.4	2.0
มันสำปะหลัง	0.4	0.6	1.0	4.7	8.3
อ้อย	1.0	0.9	0.9	3.0	3.1
อื่นๆ	55.9	47.8	38.6	22.7	7.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : กองวิชาการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.8
อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
จากนกลามประเทศอุตสาหกรรม
ระหว่าง พ.ศ.2503-2521

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	อัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงห้าปี				อัตราเฉลี่ย 2503- 2521
	2503-2508	2508-2513	2513-2518	2518 -2521	
ผลิตภัณฑ์อาหาร	5.0	5.5	7.3	17.4	7.8
เครื่องดื่ม	11.6	14.9	2.0	21.5	11.3
ยาสูบ	9.9	6.8	7.5	4.1	7.4
สิ่งทอและผลิตภัณฑ์	32.1	14.0	38.2	28.5	27.7
ไม้และไม้อัด	13.4	(0.2)	5.1	(1.8)	4.6
เครื่องเรือน	15.3	9.0	(2.7)	16.0	8.4
กระดาษและผลิตภัณฑ์	24.6	27.4	14.8	23.0	22.3
การพิมพ์และโฆษณา	7.4	6.5	14.7	8.4	9.3
พอกหนังและผลิตภัณฑ์จากหนัง	7.7	26.7	7.0	4.7	12.0
ยางและผลิตภัณฑ์	15.4	31.8	19.3	17.0	21.1
เคมีภัณฑ์	8.1	12.0	4.5	17.6	9.7
ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	264.7	17.0	14.5	3.3	56.2
ผลิตภัณฑ์เหมืองแร่	18.8	15.8	13.2	14.0	15.6
โลหะและผลิตภัณฑ์	41.0	73.9	4.2	12.7	33.5
เครื่องจักร	32.0	22.7	3.1	17.3	18.4
เครื่องจักรที่ใช้ไฟฟ้า	18.5	22.1	8.0	21.6	17.0
อุปกรณ์ขนส่งที่ไม่ใช้ไฟฟ้า	13.6	7.1	14.7	22.1	13.4
อื่นๆ	16.9	27.2	7.7	8.5	15.5
อัตราการขยายตัวเฉลี่ยค่อนปี	11.5	10.3	9.8	13.8	11.1

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.9
สัดส่วนแรงงานและผลิตภัณฑ์ประชาชาติในภาคการรวม
ระหว่าง พ.ศ.2503-2521

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทผลผลิต	สัดส่วนแรงงาน				สัดส่วนผลิตภัณฑ์ประชาชาติ			
	2503	2513	2519	2521	2503	2513	2519	2521
ภาคเกษตรกรรม	82.4	79.3	75.7	73.9	39.8	28.3	31.0	27.5
ภาคอุตสาหกรรม	4.2	5.9	10.2	8.7	18.7	25.3	26.0	27.1
ภาคบริการ	13.4	14.8	14.1	17.4	41.5	46.4	43.0	45.4

ที่มา : เก้ากเกิดดี พิเศษเสวีธรรม, การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสังคมชนบทในประเทศไทย, หน้า 142.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย